

INSTITUȚIA TINEREȚII ÎN BASMUL FANTASTIC ROMÂNESC

COSTEL CIOANCĂ*

Adevărată „instanță” a alegerii, criteriul tinereții este omniprezent la nivelul basmului românesc, putându-se afirma, pe baza bogăției de exemple, că tot epicul acestor basme se desfășoară și se consumă în acest scop¹. Expresie a unui anumit (dez)echilibru social, nevoia interioară a eroului de basm românesc care își dorește erotico-marital o ființă feminină deosebită, vizează, de cele mai multe ori, o ființă feminină *desăvârșită*. Fără a fi un lucru comun (ne-o dovedește faptul că abia aflând de ea, din auzite sau la prima vedere, aceasta va duce la manifestarea, din partea eroului, a unui *caracter instantaneu al alegerii*, urmat de o uluitoare *risipă de energie* pe care el este dispus să o facă pentru a-și apropia o astfel de ființă feminină!), aceasta vizează ceea ce noi am numit **instituția tinereții**². Or, reprezentarea *carnalității desăvârșite* (printr-un *trup fără cusur*, cum este cel „vânat” de eroul basmelor fantastice românești) are, ca fundament fenomenologic, însăși esența *vitalității*. Dar, cum *puritatea feminină* nu este niciodată la îndemână nici măcar la nivelul imagologic al basmului fantastic românesc, eroul acestora trebuie să o caute, să o „vâneze” și, după multe peripeții, să și-o apropie erotico-marital. Prin urmare, bun „conductor” metafizic, acest *trup desăvârșit*, dorit de eroul basmelor românești, va trasa și condiționa biopsihologia traiectului inițiativ parcurs de erou pentru a-și putea apropia erotico-marital un astfel de trup. Este ceea ce vom încerca să descoperim în rândurile de față. Dar, cum această „**instituție a tinereții**” *presupune un cumul*

* Coordonator cultural-științific, dr., Academia Română, Muzeul de Artă Veche Apuseană, București; e-mail: kishinn@gmail.com

¹ I. Chivu, *Basmul cu Soarele și Luna. Din basmele Spațiului și Timpului* (antologie, prefață și bibliografie de I. Chivu), București, Editura Minerva, 1988, pp. 45, 207-208, 231; I. C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, în vol. „Basmele românilor”, IV, București, Editura Curtea Veche, [1867] 2010, p. 241; P. Ispirescu, *Legende sau Basmele românilor*, vol. I-II (ediție îngrijită de Aristița Avramescu), București, Editura Cartea Românească, [1882] 1988, I, pp. 13, 88-89; T. Pamfile, *Basme*, în vol. „Basmele românilor”, IX, București, Editura Curtea Veche, [1976] 2010, pp. 29, 48-49, 99; O. Păun, S. Angelescu, *Basme, cântece bătrânești și doine*, București, Editura Minerva, 1989, pp.198-200, 219-221; D. Stăncescu, *Sur-Vultur. Basme culese din gura poporului* (ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de I. Datcu), București, Editura Saeculum I.O., [1892] 2000, pp. 66-67, 258-259 etc.

² Din suprapunerea și analiza basmelor în care este prezent acest motiv, **instituția tinereții reprezintă un cumul de elemente și principii, persoane și/sau locuri, cu atribute speciale și cu certă semnificație valorică (erotico-maritală și catartică), care, „accesate” de către eroul de basm, îi determină, condiționează sau deturmează acestuia destinul final, împingându-l sau ancorându-l, temporar sau definitiv, într-o altă dimensiune ontologică decât cea comun-cotidiană.**

de principii și nuanțe, vizând un concept utopic (= tinerețea fără bătrânețe, viața fără de moarte) *într-un spațiu și-o temporalitate delimitate* (= timpul și spațiul eroului), vom fi nevoiți să tratăm defalcat acest concept, pornind de la câteva constante ale acestor basme, pe care le vom grefa, fenomenologic, pe structura imaginarului tradițional care le-a generat, spre corecta structurare a acestui concept.

Vom vorbi, astfel, despre:

- **prezența unor ființe feminine** (din lumea *profană* a eroului sau dintr-o alta, explicit reliefată ca fiind *altceva*), **desăvârșite ca frumusețe fizică și trup moral;**

- **imperativele acestei „instituții a tinereții”**, dintre care trebuie amintite *nevoia imperioasă de apropiere de acestea* (nevoie care îl va împinge pe erou într-un traiect inițiativ) și *expectația;*

- apoi, într-un final, vom vorbi despre **posologia acestei „instituții a tinereții”**, cu cele două dimensiuni distincte – *tărâmurile acestei tinereți veșnice*, respectiv *pătrunderea tainei divinității versus destrămarea „instituției tinereții”*.

Despre ființele (feminine) din lumea cealălaltă: mitofolclorul românesc.

Amintite încă de la începutul secolului al XVIII-lea, în *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir³, aceste ființe (semi)divine sunt omniprezente în basmele românești. De la *etimologia* oferită de M. Eliade⁴, la *numărul, tipologia și atributele specifice*, este evident că avem de-a face cu o categorie **antropomorfizată, distinctă**, de ființe (semi)divine, **alta** decât *sfintele, bătrânele inițiate*, categoriile mitofolclorice cu o polisemie evidentă (→ *Sânzienele, Ielele, Vâlvele* etc.). În monografia dedicată *Esteticii basmului*, G. Călinescu considera această categorie de ființe ca fiind *„obișnuit nemuritoare sau cu puteri miraculoase, atâta vreme cât nu se îndrăgostesc de oameni de rând. Oricum, ele sunt frumoase”*⁵. Din păcate, criticul limita această categorie de ființe

³ „Acest cuvânt (*zâna*, n. n., C. C.), ar putea să se tragă din numele *Diana*. Totuși, rareori se vorbește despre ea singură, de obicei se vorbește despre mai multe; le zic *Zâne* și le socotesc niște fecioare frumoase, care dăruiesc frumusețe” (D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, prefată și note de C. Măciucă, București, Editura Tineretului, 1961, III, I, b).

⁴ „[...] Această echivalență (a zeiței romane *Diana* cu *Artemis-Bendis* a tracilor, de care amintea Herodot – n. n., C. C.), oricât de probabilă ar fi ea, nu este încă demonstrată, dar nu este nicio îndoială că sub numele roman al *Diane* s-ar ascunde, sincretizată sau nu, o zeiță aborigenă. Or cultul acestei zeițe a supraviețuit după romanizarea *Daciei* și numele de *Diana* se găsește în vocabula românească *zâna*. *Diana Sancta* din *Sarmizegetusa* a devenit *Sânziiana* – *San(cta)Diana*, figură centrală a folclorului românesc” (M. Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale*, traducere de Maria Ivănescu, C. Ivănescu, cuvânt înainte de Em. Condurachi, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, pp. 79-80).

⁵ G. Călinescu, *Estetica basmului*, București, Editura pentru Literatură, 1965, p. 78.

supranaturale din basmele românești la zona *folcloricului*, reducția fiind evidentă: „*Zâna este antiteza zmeoaicii, de ordinar bătrână, dușmănoasă, bilioasă sau, când e tânără și frumoasă, vindicativă și cu sângele otrăvitor și fetid. Ea simbolizează tinerețea splendidă și incoruptibilă, ademenitoarea tinerilor, fiind obiect de nostalgie pentru flăcăul nubil. Aspectele urâte (broască-țestoasă, bufniță etc.) pot să sugereze și prestigiul irațional, exercitat prin efectul dragostei de unele femei asupra adolescenților. Fiind mai puțin o generoasă «fée», zâna din basmul românesc are cu omul relații precumpănitor erotice»*⁶. După cum evident este și faptul că liniile directoare trasate de criticul literar (în cele afirmate anterior) sunt discutabile, opiniile sale comportând anumite corijări sau nuanțări, mai ales dacă readucem în discuție una dintre aserțiunile de la începutul acestei monografii (în care autorul era de acord că *basmul* comportă mai multe niveluri de informație, fiind nevoie, deci, *de mai multe filtre, grile de interpretare*, mai ales că această specie literară este un *produs al oralității*): „*Basmul e un gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știință, observație morală etc. Caracteristica lui este că eroii nu sunt numai oameni, ci și anume ființe himerice, animale. Ființele neomenești din basm au psihologia și sociologia lor misterioasă. Ele comunică cu omul, dar nu sunt oameni. Când dintr-o narațiune lipsesc acești eroi himerici, n-avem de-a face cu un basm*”⁷.

O atenție specială a acordat acestor ființe (semi)divine, în ampla-i monografie dedicată basmelor românești, L. Șăineanu⁸. „*Tinere, îmbrăcate în alb și de o frumusețe orbitoare, iubitoare de cântece și jocuri*”, savantul le împărțea pe acestea în câteva categorii, purtând nume diferite, „*după cum locuiesc în arbori sau ape, pe munți și pe câmpii*”, demarcând și prototipurile acestor ființe: *fecioara-arbore* (*Fata din dafin*), *fecioara-pasăre* (*Arăpușca*); *fecioara-pește* (*Zâna Zânelor*), *Ileana Cosânzeana* (*Frumoasa lumii*)⁹. Și încercările științifice de clasificare a ființelor fantastice din mitofolclorul românesc (din care sunt de amintit, prin sistematizarea bogatului „panteon” mitofolcloric românesc, încercările lui S. Fl. Marian¹⁰, M. Olinescu¹¹, T. Pamfile¹², I. Ghinoiu¹³) tratează, expeditiv sau ceva mai nuanțat, despre

⁶ *Ibidem*, p. 93, cu subl. n., C. C.

⁷ *Ibidem*, p. 9.

⁸ Vezi îndeosebi *Ciclul Părăsirilor: Tipul Melusina, Tipul Neraida; Ciclul Femeie-plantă* (L. Șăineanu, *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*, București, Editura Minerva, 1978, pp. 180-215).

⁹ *Ibidem*, pp. 643-644.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ M. Olinescu, *Mitologie românească* (ediție critică și prefață de I. Opreșan), București, Editura Saeculum I.O., [1944] 2001.

¹² T. Pamfile, *Mitologie românească*, București, Editura Allfa, 1997.

¹³ I. Ghinoiu, *Mitologie română. Dicționar*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013.

această clasă a *zânelor*. T. Pamfile, spre exemplu, în a sa *Mitologie românească*, trecea destul de rapid peste această categorie a *zânelor bune*, „preasfintelor”¹⁴, mai interesantă fiind menționarea acelei cinstiri deosebite acordate, în Oltenia și doar în săptămâna Patimilor, „*Celor trei fecioare sfinte*”¹⁵. O mai mare atenție acorda M. Olinescu acestei categorii de ființe fantastice (la *Duhurile nevăzute*, subclasa *Spirite bune*), aserțiunile sale (legate de această clasă de semi-divinități) apropiind-o, fără nicio îndoială, de clasa mitologică a *nimfelor*: „*Zânele sunt niște fecioare frumoase și bune, care vin în ajutorul oamenilor. Nu se știe câte sunt, dar se crede că e o zână a florilor, o zână a pădurilor, una a poienilor, alta a pâraielor, alta a păsărilor, o zână a lacurilor și că toate au o Zână a Zânelor, care de frumoasă ce e, la Soare te poți uita, dar la dansa ba. Ele locuiesc în palate de cleștar, în parcuri rupte ca din rai și nu au dușmani mai mari ca zmeii. În unele părți – Oltenia, n. n., C. C. – e obiceiul ca miercuri sara și joi dimineața din săptămâna Patimilor, să se facă focuri prin curți cu lemne de jugastru, alun și corn. Lângă foc se pun: un ciob de tămâie, un pahar cu apă, trei azime de pâine și trei scaune. Focurile nu le fac decât copiii până în 15 ani, pentru că sunt curați. Zânele vin să se spele, să mănânce și să se încălzească la foc. Unde vin, acolo aduc noroc. În basmele noastre, ele ajută pe toți cei ce luptă pentru dreptate, pentru frumos sau pentru dragoste. Câteodată se-ndrăgostesc de câte vreun Făt-Frumos și, căsătorindu-se cu el, devin ca și femeile muritoare*”¹⁶.

Ne-am permis acest excurs asupra ființelor feminine ne-muritoare pe care eroul de basm dorește să și le apropie erotico-marital pentru că, în foarte multe basme fantastice românești, imaginarul colectiv i-a „rezervat” eroului (dintr-un început, încă din stadiul *preexistenței*, sau după parcurgerea unui minim traseu inițiativ), o astfel de ființă feminină dintr-o altă dimensiune material-spirituală decât cea profană a eroului. Avem, astfel, basme în care eroul se va căsători cu *Fata Mărilor*, ca nimeni altcineva să nu fie ca el!¹⁷, cu *Fiica Pământului*¹⁸, cu *Regina Apelor*¹⁹ ori cu *Doamna Astrelor*²⁰, după cum avem și

¹⁴ T. Pamfile, *op. cit.*, p. 60.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ M. Olinescu, *op. cit.*, p. 308.

¹⁷ „Un pământean o avut pretenții sî iei Fata Apilor. Cî-i pământeanî, cî-i a apilor, nu-i tot fatî, tot un corp, tot un trup? Și el ce-o zăs? «Eu mă duc acolo! Sî nu h'ii nimini ca mini!»” (I. Oprișan, *Basme fantastice românești*, vol. I-XI, București, Editura Vestala, 2005-2006; VI, p. 313).

¹⁸ I. Șerb, *Făt-Frumos cu părul de aur. Basme populare românești*, vol. I-II (ediție îngrijită de I. Șerb), București, Editura pentru Literatură, 1967, I, p. 50.

¹⁹ Gr. Crețu, *Basme populare românești*, vol. I-II (ediție îngrijită de I. Datcu și I. Stănculescu, prefață de I. Datcu), București, Editura Saeculum I.O., 2010, II, p. 36.

²⁰ M. M. Robea, *Folclor din Oltenia și Muntenia (IX). Basme populare românești*, București, Editura Minerva, 1986, p. 272.

numeroase mențiuni în care astfel de ființe feminine ne-muritoare aleg să își părăsească statutul (ontologic) special, căsătorindu-se cu un erou muritor!²¹.

Imperativele „instituției tinereții”. Nevoia apropierii de aceste ființe feminine.

Existența *purității feminine* versus *posibilitatea „accesării”* acesteia au generat, la nivelul epicului fantastic de basm, o anume *derulare circulară* a acestor basme. Ieșind din conștient și intrând în inconștient, imaginarul tradițional a creat anumite căi de accesare și apropiere a acestei dimensiuni diferite din care venea ființa feminină râvnită de către erou. Venind sau trăind din/în tărâmurile nepământești, *inaccesibile* sau *greu accesibile*²², aceste ființe sunt *delicate, fragile*²³, *fecioare, de-o frumusețe desăvârșită, frumos îmbrăcate, dedate jocului sau cântatului, stăpânind obiecte sau tehnici magice* (de zbor, *auto-metamorfozare* → la dorința proprie sau sub puterea unor vrăji). Au, carevasăzică, toate calitățile și atributele pe care orice ființă umană din societățile tradiționale, *încă ancorate în ontic*, le râvnea: frumusețe desăvârșită, imortalitate, liniștea dată de ne-stringența lucrurilor materiale, posibilitatea metamorfozării, a zborului. Ca atare, cum să nu fie dorite, aproape „vânate”, fie și la nivelul imaginarului!, astfel de ființe deosebite, mai ales dacă, odată aduse în planul material, *palpabil*, al eroului, *îi puteau naște acestuia copii cu calități asemănătoare, departe de statutul uman, obișnuit?!* Că toate aceste calități și atribute râvnite la ființele din alte lumi aveau un „filtru de receptare” în lumea tradițională, generatoare și consumatoare de astfel de producții epice, ne-o dovedesc unele basme (*Zâna Apelor*, colecția I. Pop-Reteganul, spre exemplu), în care *zâna* are, fără doar și poate, ceea ce s-ar putea numi *frumusețe rurală* (haine, atitudine decentă, hărnicie, supunere etc.)²⁴, nu

²¹ Angela Dumitrescu-Begu, *Cămara zânelor*, București, Editura Ion Creangă, 1983, pp. 102-103; I. C. Fundescu, *op. cit.*, p. 218; I. Opreșan, *op. cit.*, II, pp. 7, 48-49; V, p. 203 etc.

²² „Accesarea” unor astfel de ființe se face doar prin *ritualuri de inițiere* sau *grație unor adjutanți magici* (→ *persoane inițiate: bătrâni de 300 de ani, Sfânta Vinere, Sfânta Duminică* etc.; *obiecte magice – papuci care permit traversarea mării, covor sau nor zburător* etc.; *animale vorbitoare*, care știu unde se află și cum poate fi „accesat” respectivul tărâm – cal, albină, ciocârlan etc.).

²³ Majoritatea acestor ființe feminine desăvârșite, *când sunt numite, au atribute vegetale: Ileana Cosânzeana-din-cosiță-ruja-i-cântă, / Doamna Florilor, / care codrii îi înfrunzește / și câmpia îi înflorește* (D. Boer, M. V. Stănescu Arădanul, Șt. Cacoveanu, *Povești din Transilvania*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, p. 146); *Rozuna, Doamna florilor* (G. Cătană, *Basme, povești și balade*, Timișoara, Editura Facla, 1984, p. 45); *Floarea Florilor, Doamna Zânelor* (I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti. Basme, legende, snoave, tradiții și povestiri*, ediție îngrijită și studiu introductiv de V. Netea, București, Editura Minerva, [1888] 1986, p. 391); *Floarea Florilor* (D. Stănescu, *op. cit.*, p. 92) etc.

²⁴ „[...] Dar când dă să o spintece, mreana îi scapă din mână și cum cade jos cum se face o drăguță de fată ca ruptă din soare și îmbrăcată coala ca o zână; **cu ie albă ca laptele, împănată cu flori galbene, roșii și vinete de mătasă, cu câtrinți ca fetele noastre, cu piepturuț mândru tot pene și cu părul slobozit pe spate.** [...] Și s-au dus amândoi în pădurea aceea și-au

doar ființele fantastice *benefice* fiind frumoase și ancorate într-un *cotidian al ruralului*, ci până și cele *malefice*²⁵. *Frumusețea rurală* a acestor tinere ființe supranaturale nu are de ce să ne mire, din cel puțin două motive: 1) *aceste producții epice au fost generate de lumea satului tradițional*, în care circulau/se transmiteau pe cale orală; 2) dacă *la nivelul atributelor ontologice*, fenomenologia acestor ființe supranaturale nu putea fi prea mult influențată de realitatea „lumească”, la nivelul antropologiei, în schimb, creatorul sau colportorul de basm a putut *inova, adecva realități cotidiene* la o supraréalitate ontologică. Tot în colecția de basme a lui I. Pop-Reteganul, avem un interesant basm (*Crăiasa Zânelor*), din care *nevoia apropierii* unei astfel de ființe tinere, frumoase și nemuritoare, transpare cu acuratețe, motiv pentru care vom insista asupra mitemelor prezente aici, în acest basm²⁶. Extrem de important este (în descrierea făcută de tatăl lor, împăratul, acelei femei și lumii în care ea trăiește), mitologemul *imortalității*, al *tinereții veșnice* care, în anumite conjuncturi, **se poate încheia**. Practic, *dorită și atinsă* (în sensul erotic-intim) de o ființă supusă legilor (biologice ale) *efemerului*, acea ființă feminină *nemuritoare poate trece din starea imaterială în starea materială*, suportând și ea, alături de eroul muritor, aceleași legi ale *materialului*²⁷.

dat de-o colibă părăsită; era coliba unde se născuse Alexandru. Muierea făcu iute de cină ceva, adecă fripe niște bureți ce aflate prin pădure, cinară și după ce ziseră rugăciunile s-au culcat și-au adormit.; [...] Se pornește Alexandru supărat acasă; muierea îl aștepta în porțiță” (I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, pp. 215-217).

²⁵ „Știma apei este viețata fiecărei ape, nimfa apelor românești. Dar o nimfă răufăcătoare, apropiată mai mult sirenelor. În imaginația mitologică ea apare ca o femeie frumoasă cu înfățișare albă, sălbatecă, voinică și mândră la boi când pune piciorul pe pământ. **Poartă cămașă cu alțiță și ștergar** ce-i ține părul lung până la pământ, ce sclipește ca aurul în bătaia Soarelui” (M. Olinescu, *op. cit.*, pp. 315-316).

²⁶ „[...] Era cât pe-acți să iasă afară, când feciorul cel mai mic zărește aninat de perete ceva: o icoană cu fața către părete. Haid să vedem ce-o fi aceea? doară nu e chiar fermecată! Și luară icoana jos și se uitară la ea, dar... of, Doamne!, rămân înmărmuriți lângă ea! Pe icoană era pingălit un chip de muiere atât de frumoasă, cum nu mai văzură năicând; amuțiră când o văzură și nu mai putură ridica ochii de pe ea. Veni vremea prânzului, dar unde să se poată dezlipi ei de lângă icoană? Uitară tot, și mâncare, și băutură, și numai la icoană priveau” (I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, pp. 51-52).

²⁷ „[...] – Tată, zic feciorii, fii bun și ne spune, cine e muierea aceea zugrăvită în icoană? Fată e, ori nevastă? Să cercăm, doar de ți-o vom putea face noră! – Dragii tatii, **nu e nevastă, e fată, e Zâna Zânelor, e Crăiasa lor, dar e de când lumea de bătrână și tot nu îmbătrânește și de nu se va mărta, nu îmbătrânește în veci, căci numai măritându-se își pierde puterea de zână și începe a îmbătrâni. Șade departe de aci, în împărăția zânelor, unde nu moare nimeni; oamenii pământului însă, care merg, nu se mai întorc, toți se prefac în dobitoace sau în stâni de piatră; îi prefac zânele**. Mulți voinici au încercat să pețescă pe Crăiasa Zânelor, dar bine n-au umblat, căci zânele i-au fermecat, **deoarece de s-ar mărta cumva crăiasa lor, atunci împărăția lor trebuie să se stingă, căci e ursită de Dumnezeu atăta să trăiască, până vor fi toate fete fecioare, și călcând numai una cuvântul ursitoarei, împărăția să se prăpădească, ele să piară deodată, iar cea măritată să se facă om pământean, supusă năcazurilor acestei vieți**. Drept aceea mai puneți-vă pofta în cui de a mai și gândi la ea” (Ibidem, p. 52).

Afirmarea agresivă a *carnalului* este pandantul care, în acest basm, determină și, deopotrivă, convertește *non-carnalul*: practic, toate încercările eroului (care, pentru a putea avea acces într-o lume eminentă a *femininului*, **se deghizează într-o femeie!**), nu fac decât să traseze atitudinile, mentalitățile unei „*culturi a fizicului*”, în care orice intenție, acțiune, chiar minciună a eroului au o justificare. Cu siguranță, nu se poate vorbi despre o anumită **complementaritate** a *apolinicului* în sfera *dionisiacului*, ci de o **convertire** a *apolinicului* la *dionisiac*²⁸. Violarea acestei *separații ontologice* nu va duce la pedepsirea intrusului (devenit intrusă!), ci la o anume/aparentă *conviețuire*, cu ample *semnificații simbolice* în background. Ne referim aici la momentul în care *Crăiasa Zânelor*, dornică să-și însușească un alt obiect magic nemaîntâlnit nici în lumea lor (= *ceasul cu muzici*), acceptă să doarmă cu această ființă umană în virtutea unei **non-dualități a eticului** sau în ciuda unei **presimțiri a inevitabilului moral**: „[...] – Ei bine, măria ta, dacă vrei ca și *ceasul acesta cu muzici să fie al măriei tale, atunci vino și în noaptea aceasta, dormi cu mine în căsuța aceasta, în patul acesta, ca să știu, că am dormit și eu o dată cu Crăiasa Zânelor! Atunci crăiasa... pliosc! cu o palmă peste capul slujnicei: aceasta însă tăcu. După aceea se gândi crăiasa: «De ce să nu dorm cu ea într-un pat? E fată frumoasă, patul ei e ca și al meu; mâne-poimâne o facem zână; mă supun, știu că nu mă farmecă ea; cum nu mi-a fost nimic când mi-a sărutat pe mână și când m-a sărutat pe obraz, nici acum nu-mi va fi». Apoi zise către servitoare: – Auzi, fetică, dă-mi *ceasul și după ce se culcă toate zânele, iată îți dau cuvântul meu de crăiasă, că viu și dormim împreună*”²⁹.*

[Intermezzo necesar:

Că această *afirmare agresivă a carnalului* duce la **separarea definitivă** a *non-carnalului* de lumea-i specifică, o menționează explicit unele basme. Spre exemplu, în basmul *Voinicel de Flori în revărsat de zori*, cules de I. Oprișan, **natura ființei divine este epuizată de simpla îmbrățișare a ei de către eroul muritor**³⁰. Dar, nu totdeauna eroul (*muritor*) este cel care își dorește o apropiere

²⁸ „[...] Mai povestesc ei, cât povestesc, apoi se îmbracă feciorul în haine fetești de a-i fi jurat că-i o zână, își ia inelul, ceasul și lădița într-o străistuță și dă să treacă granița peste apa cea mare. [...] După cale de mai multe zile a ajuns la curțile zânelor. Zânele se jucau într-o grădină frumoasă de nici raiul doară nu poate fi mai frumos decât grădina aceea. Lângă poarta care era închisă, începe feciorul a plânge și a se ruga să-l lase înlăuntru. Îndată vin vreo douăzeci de zâne, una mai frumoasă decât alta, și încep a-l întreba: – Cum ai cutezat, tu, față pământeană, să intri în țara noastră? Nu știi că om pământean nu e iertat să intre aici? Acum vei muri, sărmană, vai de capul tău! Ele credeau că e fată, că parcă vă spusese că era îmbrăcată fetește” (ibidem, pp. 54-55).

²⁹ Ibidem, p. 57.

³⁰ „[...] Stă pe-un scaun ș-așteaptă. La un moment dat, cine intră pe ușă? O prea frumoasă fată cu cosâța groasă, fața rumenă. Ei îi spune așa: – Fată frumoasă cu cosâța groasă – tu ești. – Eu sunt. Și el atunci vrea să o ia în braț și ea zboară. Dar, să dă la o parte ș-atunci mi-o prinde. Și ea zboară. Ș-atuncea zăce: – Dășhide-te, cerule, că vine o fată frumoasă, cu fața rumenă, cu cosîța groasă. – Nu mai pot, fată frumoasă. Ai atins trup de voinic. Nu mai pot.

erotico-maritală cu o ființă feminină dintr-o altă lume. Sunt basme în care demersul este inițiat invers, *dinspre ființa (semi)divină feminină înspre ființa muritoare* (fecior de împărat sau om obișnuit), condiția *sine qua non* a unei astfel de apropieri fiind **frumusețea fizică a eroului**, care atrage și determină o ființă ne-muritoare să intre în lumea *materialului*, chiar să renunțe la statutul de ființă ne-muritoare³¹. Tot aici, la acest *demers erotico-marital invers*, inițiat dinspre ființa ne-muritoare către ființa muritoare, trebuie amintit un basm din colecția I. Opreșan (*Arghir Crăișor cel mai pedepsit cu dor*), basm în care această ființă venită dintr-o altă lume **încalcă o interdicție tocmai pentru a putea lua contact și a fi iubită de eroul muritor**³². Este, fără îndoială, momentul în care are loc *abolirea statutului diferit* pe care îl avea această ființă

Deci, n-a mai primit-o. Și cade tot jos. Ș-atuncea rămâne îndrăgostit de ea" (I. Opreșan, *op. cit.*, I, p. 245).

³¹ „[...] Într-una din zile, mergând la vânatoare, văzu o turturică care tot sărea în fața lui; lui îi fu milă să o vâneze, el căuta vânaturi mari, fiindcă nu se temea de primejdii: era vânător meșter și viteaz. În cele din urmă, dacă văzu și tot văzu că îi sărea în cale, întinse arcul și dete cu o săgeată. El se prea miră de cum nu o putu omori el, care era așa de bun vânător, ci o răni pușin în aripă, care, așa rănită, se duse de nu se mai văzu. **Cum se duse turturica, simți, nu știu cum, nu știu de ce, îi tâcâia inima.** După ce se întoarse acasă, era tot cam galeș. Împăratul văzu că fi-său cam tânjește cu sănătatea, îl întrebă ce are, iară el răspunse că nu are nimic. **Turturica aceea era Zâna Munților care se îndrăgostise de frumusețea lui. Ei nu-i venea la socoteală să se arate lui aieva, ca să-i dea pricină, și d-ai-a se făcuse turturică și îi tot sărea în cale. Nu știa însă cum să facă, cum să dreagă, ca să se cunoască cu fiul împăratului.** [...] Ea, deși tăgăduia, dară înțețită de rugăciunile împăratului, ale împărătesei și ale fiului lor, în cele din urmă mărturisă că ea este stăpâna condurului. **După ce îi povesti că este zână măiastră, că îl îndrăgostise de când îl văzuse la vânat, că el rânise o turturică, și că acea turturică era ea, și dacă nu s-a arătat lui așa cum este, a fost că, de va lua de bărbat un om de pe pământ, toată puterea ei piere.** Mai spuse că, spre a-l putea vedea mai adesea, intrase găinăreasă la dânsii și că tot ce făcuse era numai pentru dragostea lui. După aceea ieși la scară, bătu de trei ori din palme, și iată o cărucioară, fără să fie trasă de cai, veni; ea își luă zestrea numai de scumpeturi dintr-însa, apoi, curgându-i șiroaie de lacrimi din ochi se întoarse și zise feciorului de împărat: **– Iată, pentru dragostea ta, mă lepăd de puterea mea cea măiastră, numai și tu să mă iubești, precum te iubesc și eu**" (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 140, 143. Asemenea, la I. Opreșan, *op. cit.*, II, pp. 48-49; V, p. 203).

³² „[...] Când vine ea și-l găsește, îl ia-n brață, îl sărută, îl ia și-l plimbă în tot văzduhu, în toț' norii, și zăcea așa: – Scoală, iubitele, scoală, / Nu zăcea-n boală! / Cât ai venit pentru mine - / sunt harnică dă tine! / Spune, iubitele, spune! Ș-atunci, n-a avut ce să-i facă. Venea și-l lăsa în pat. Și i-a spus: – Măi sluga lui Arghir cea bună, spune-i mâni să nu mai doarmă, că eu mâine vin. Când pleca ea, îi da cu fulgușoru la o parte înapoi și-l întreba: – Sluga mea cea bună, nu cumva a venit Elena? – Da, stăpâne, a venit, da' ce să fac eu? Că ea te-a luat, te-a dus toț' norii, tot ceriu... – Și ce-a spus? N-a lăsat nimic cu suflet? – Ba da. A spus că mâine să nu mai dormi. – Nu mai dorm. Bine! După aia, a doua zi, zice: – **Eu trebuie să viu o dată pe an, da' îmi calc jurământu' și viu și mâine.** – Bine. **Și vine și mâine. Calcă jurământu.** Când o vede că vine, iar îi dă cu fulgușoru. Ș-atunci, tot la fel. Îl ia-n brață, îl sărută, îl ia și-l plimbă ceru tot: Scoală, iubitele, scoală, / Să vedem ce boală. / Cât ai venit pentru mine / sunt harnică de tine? / – Spune, iubitele, spune. N-a avut ce să-i facă. El era mort. L-a pus în pat. Ș-atunci spune: – Măi sluga lui Arghir cea bună, zăce, să-i spui lu' stăpânu' tău Să-și mute sabia dânu cuiu mic în cuiu mare/ că sluga e vânzătoare! – Am înțeles, stăpână! Și pleacă" (I. Opreșan, *op. cit.*, I, p. 77).

(semi)divină, momentul în care putem constata cum *normele (unei lumi) spirituale* sunt sublimate (sau minimalizate?) de *funcțiile carnalului*: ce ne lasă acest moment al basmului să înțelegem este că **o conviețuire pașnică, firească, naturală a acestor entități (venind din lumi) diferite, nu este posibilă**].

În fața unui seducător *profan* (= cu atributele absolut necesare angajării ființei feminine într-o degradare ontologică ireversibilă – tinerețe, frumusețe), *divinul* își anihilează orice instinct de supraviețuire sau de conștiință (acel „*mă supun, știu că nu mă farmecă ea; cum nu mi-a fost nimic când mi-a sărutat pe mână și când m-a sărutat pe obraz, nici acum nu-mi va fi*”...), **umanul** (= *profanul*) **desăvârșindu-și inițierea, săvârșind misterul**. Dacă intențiile erotico-maritale ale eroului (*deghizat în femeie!*) ne sunt cunoscute încă de la începutul basmului, la nivel moral orice șiretlic la care recurge fiind de înțeles din perspectiva *epicului de susținut* cu momente-cheie, cumva de neînțeles rămâne atitudinea ființei semidivine, supusă (de către creatorul de basm) unei continue *degradări morale*, *căderea* din final nefiind decât încununarea unei succesiuni de etape-capcane³³. Totuși, dincolo de „cazurile clasice” expuse deja, pentru a înțelege cu adevărat structura fenomenologică a *instituției tinereții* din perspectiva relației dintre un *muritor* și o *ne-muritoare*, trebuie subliniate și situațiile particulare.

a) Uneori, **astfel de ființe feminine**, unele chiar cu alură de amazoane!, **sunt forțate de erou să se căsătorească cu el, prin deconspirarea secretului puterii deținute**: „[...] *Lighean pentru că suferi aceasta, ca niciodată în viața sa, începu astfel: – Ei, ce vrei? Ești tu vrednic să iei pe stăpâna mea de nevastă? Voinicul răspunse: – Să mă înveți tu, Lighene. – Stăpâna mea e rea și nu voiește să te ia, deci mâine pe la ziua jumătate să te duci să tai salcia din mijlocul curții, s-o faci mai mulți pari de doi stânjeni și să intri înăuntru la ea, căci atunci după baie doarme. Coadele ei sunt de nouă moșii, care atârnă jos. Să te duci lângă ea, să bați parii în puțul în care se îmbăiază și să legi o coadă de parii puțului, iar una de furca patului; după ceea să iei maiul și să-i dai de trei*

³³ „[...] *Slujnica bună bucuroasă merse și arătă crăiesei inelul. Da unde nu pune crăiasa inelul pe deget, da atâta îi părea de bine și era de zece ori mai frumoasă. – Copilă, zise crăiasa, dă-mi mie inelul acesta, ce să-ți dau pe el? – Bucuroasă ți-l dau, înălțată crăiasă, dacă mă vei lăsa să-ți sărut mâna. Crăiasa se învoi. Ea sărută mâna crăiesei, și crăiasa rămase cu inelul. Dar nu știu cum se simțiră amândouă, parcă nu ca mai înainte. Zănele celelalte începură a-și bănuși ceva, dară iară se îmbărbătau: - E fată ca și noi, a cinstit inelul crăiesei, căci o lasă aci în țară la noi și nu o alungă de unde a venit de groaza măritișului. [...] – Ce să-ți dau să-mi dai mie lădița? – Oh, înălțată crăiasă, aceasta este scumpă, că în orice lipsă, ea mă luminează și mă nutrește și mă adapă, dacă nădăjduiesc că înălțimea ta nu mă va alunga de aci câtă vreme oi mai avea de trăit zile cu păcate, văzând că am mâncare și băutură, a măriei-tale să fie dacă... mi-l lăsa să te sărut o dată cu dulce... Atunci îi rase o palmă, dar după aceea se căi și îi zise: – Bine, așa să fie, hai și mă sărută, iar tu să-mi dai lădița. Vă puteți închipui ce sărutare dulce a fost aceea. Dar, adevărul vorbind, după sărutarea asta, se simți crăiasa nu știu cum v-aș spune, dar toată roșie ca para focului când simți buzele slujnicei lipindu-se de ale ei. Zănele ar fi jurat că ceva schimbare a trebuit să se întâmple în natura crăiesei, dar tăcură, vedeți dumneavoastră; cine să cuteze a zice cuvânt nechizbuit despre crăiasă?” (I. Pop-Reteganul, op. cit., pp. 55-56).*

ori, cât îi putea, în cap cu el; apoi să năvălești la ea a da mereu. Ea o să zică: «Nu mai da, dezleagă-mă, că te iau de bărbat!». Și tu să nu te oprești până n-o zice: «Să n-am parte de Lighean al meu de nu te-oi lua de bărbat!». Atunci s-o lași, că nu-și mai întoarce cuvântul. El făcu așa și ea fu a lui»³⁴;

b) În anumite basme, această *nevoie de apropiere* a unui muritor față de o zână, **este o simplă formalitate**: chiar dacă eroul trebuie să treacă printr-o anumită *preinițiere* (salvarea de la un blestem ce data de 5.000 de ani al unei fete a lui Scaraoțchi...) ³⁵, pentru a reuși să descopere și să se căsătorească cu o astfel de ființă, totul este mult mai simplu, abia **după** căsătoria lor și, ca urmare, a unei neglijențe din partea sa, eroul trecând prin probe inițiatice **autentice** („[...] Și a lăsat băiatu' mărgelele acolo, a mers mai departe și pe malu' mării a văzut un palat numa' de briliante, de la soare te puteai uita, la el nu. Intră în palat, acolo avea vreo patruzeci de camere. Intră într-o cameră, nu e, intră în alta, nu e, intră în alta, nu e. Tocmai în a patruzecia cameră era Zâna Zânelor, Frumoasa Lumii. Când era într-un colț și se ducea s-o prindă, dispărea din colțu' ăla, apărea în colțu' celălalt. Du-te-n colțu' ăla, dispărea în colțu' ălălalt. S-a chinuit el așa, ore întregi până a transpirat tot și ea nu să lăsa prinsă. Atuncea s-a gândit la negru. El se gândea ca nu cumva să i-o ia negru', că așa-i de frumoasă, da' de nevoie, a vrut, n-a vrut, a deschis cutia. – Pune-mi-o în brațe! Ția imediat a luat-o cu mâna și i-a pus-o în brațe, și repede a închis cutia, de teamă. Și asta a zis: – Nu te supăra, tinere, de ani de zile te aștept, de sute de ani și am vrut să văd ce cu putere ai venit: cu a ta, personal, sau cu a altora. Și s-au căsătorit, ș-au rămas acolo, ei doi»³⁶;

c) Câteodată (ca în basmul *Zânele*, din colecția Vioricăi Nișcov), *nevoia de apropiere* a unui muritor de o ființă ne-muritoare (**prin rostirea unei dorințe**), duce la **legarea magică a vânătorii!** („[...] După ce se făcu băiatul mai mare, ca de vreo optsprezece ani, într-o zi, mergând la vânat, au ucis o căprioară. Întorcându-se acasă și voind să taie ceva pentru mâncare, au văzut că lipsește cuțitul. Îndată își aduse aminte că l-a uitat la locul unde a tăiat căprioara. A trimis îndată pe băiat ca să-l aducă, care plecă numaidecât. Ajungând acolo, a văzut în locul unde era cuțitul câteva pene de corb, rămase de la corbii ce se bătuseră până la sânge, ce era curs pe zăpadă. Atunci băiatul își zise: «De ce nu-mi dă Dumnezeu o nevastă cu pielea albă ca zăpada, cu obrazul rumen precum sunt picăturile de sânge și părul, genele și sprâncenele și ochii negre ca penele corbului». După ce zise acestea se întoarse acasă cu cuțitul, făcu de mâncare, mănă și se culcă. Când plecă iar la vânat, în zadar le-a fost mersul, căci nu mai putea vâna niciunul nimic. Uriașul văzând această minune, a început să întrebe pe băiat, dacă nu cumva s-a mirat vreodată de ceva anume.

³⁴ B.P. Hașdeu, *Literatură populară. Basme populare românești* (ediție îngrijită de Lia Stoica Vasilescu, prefață de Ov. Bârlea), București, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, 2000, p. 71.

³⁵ I. Opreșan, *op. cit.*, II, pp. 5-6.

³⁶ *Ibidem*, p. 7.

Băiatul deocamdată n-a voit a-i spune. Dar văzând că nu mai au ce mânca, i-a spus împrejurarea. Uriașul n-a zis nimic, după aceea însă, mergând la vânat ca și mai înainte, nu mai mergea în deșert”³⁷;

d) O interesantă perspectivă asupra relației dintre un muritor și o ne-muritoare ne-o oferă un basm din colecția B. P. Hașdeu (*Șarpele înfiat*), în care **eroul alege, în urma ispășirii pedepsei** (= călătorie inițiatică de re-găsire a celui sortit), **să părăsească o astfel de ființă ne-muritoare** (= Elena Cosânzana) **pentru soția sa muritoare!**³⁸;

e) Există și mențiuni despre un anumit **ritual de „transformare în zână”** a unei persoane dintr-o altă lume, **ceea ce pune sub semnul întrebării exclusivitatea naturii (semi)divine a acestor ființe**: „[...] Iară crăiasa dacă rămase singură cu servitoarea zise: – Draga mea, de unde ai tu lucrul acela frumos? Iar servitoarea răspunse: – De la mama mea le avui toate; două lucruri îți dădai măriei-tale, și mie îmi rămase acesta. – Ore să mi-l dai tu mie, zise crăiasa. – Cam cu greu, măria-ta, că eu sunt fată streină și săracă, iar când mă ajunge jalea, îl pun de-mi mai cântă, să-mi mai astâmpăr sufletul: numai atâta mângâiere mi-a mai rămas în lume. – **Ba, zise crăiasa, tu rămâi pentru totdeauna aicea la noi, voi aduna zânele la o zi mare să te farmece și pe tine; să te facă zână, și nu vei mai ști în veci ce sunt supărările: dă-mi mie ceasul**”³⁹.

Iată, **purul alege sau este constrâns de impur să devină impur**, dar: este o devalorizare a ființei semidivine (căzute) sau o valorizare a ființei nedivine (ridicate)? Semnificațiile simbolice ale acestui moment al alegerii sunt evidente: dintr-o supraapreciere a virtuților sale magice, subapreciind capacitatea celuilalt (= eroului deghizat în femeie) de a-și afirma și „substanțializa” scopul, această ființă feminină (semi)divină alege materialul (= obiectele investite magic, datorite de cineva inițiat tocmai pentru împlinirea dezideratului...), în detrimentul unei naturi (spirituale) eterne. Cu siguranță, tot aici și cu raportare directă la instituția tinereții de care spuneam, trebuie reliefată și dorința de concret, de vizibil, de imediat perceptibil a generatorului sau colportorului de

³⁷ Viorica Nișcov, *A fost de unde n-a fost. Basmul popular românesc. Excurs critic și texte comentate*, București, Editura Humanitas, 1996, pp. 215-216.

³⁸ „[...] Și de multă plăcere ce avea Elena Cosânzana de acele lucruri minunate, s-a învoit la aceasta. Însă când gătea patul de culcare, Elena uda cu apă moartă acel pat, încât bărbatul său îndată ce se punea pe dânsul, cădea într-un somn mort și n-auzea și nu știa nimic până a doua zi, când iarăși îl uda cu apă vie și-l dăștepta. Soția sa se culca lângă dânsul în pat și toată noaptea îl ruga, zicând: – Soțiorul meu, pune mâna ta pe cercul de fier ce strânge pânțele mele, ca pleznind cercul de fier să iasă fiul tău din el. Dar în zadar, că dânsul nu auzea. Și în a doua noapte o slugă ascultând la ușa camerei, a auzit această rugăciune. A spus a doua zi bărbatului, care în noaptea viitoare nu s-a mai culcat în acel pat și așa auzind rugăciunea soției sale, a pus mâna pe cercul de fier ce-i strângea pânțele și ndată pleznind, a născut copilul. Tot atunci, dezlegându-se blestemul, s-au împăcat și apoi s-au întors îndărăt la palaturile lor, unde au trăit împreună” (B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 63). Tot astfel, într-un basm din colecția I. Opreșan (*Cu balauru*), eroul alege să o părăsească pe Crăiasa Florilor pentru o fată de împărat (I. Opreșan, *op. cit.*, VI, p. 326).

³⁹ I. Pop-Reteganul, *op. cit.* p. 57.

basm, pentru care tot eșafodajul epic are relevanță doar în virtutea (re)conceptualizării sau transformării *imposibilului* în *posibil*. Din perspectiva unei analize fenomenologice, precum cea de față, întreaga construcție epică pivotează, fără niciun dubiu, exact în jurul acestui moment ontologic al *căderii* unei ființe *dintr-o altă dimensiune (eternă)* în *materialul eminentamente uman (efemer)*: „[...] Crăiasa apoi merse încet, în vârful degetelor, până în căsuța slujniciei, care o dezbracă și se culcară amândouă cuprinse una în brațele alteia. A doua zi când era soare la prânz, se deșteptară îmbrățișați... bărbat și nevestă. Ea începu a plânge temându-se de furia zânelor, dar el o mângâie, apoi se îmbracă și ies amândoi afară. Nici urmă de palate nu mai era, nici umbră de zâne de nu se mai vedea. În minutul în care crăiasa a devenit nevestă, curțile zânelor se cufundaseră în pământ cu zâne cu tot și rămase numai căsuța unde dormea crăiasa cu feciorul de împărat. Ceasul și lădița încă le înghițise pământul. Numai inelul mai rămăsese în degetul crăiesei, care încă își pierduse puterea de zână și rămase o femeie ca toate femeile, numai mai frumoasă decât toate. De atunci zâne nu mai sunt pe pământ. Acum zise feciorul către ea: – Draga mea, așa a fost să se întâmple, veacul zânelor a trecut, iar tu a fost scris să fii soția mea, crăiasa mea. Femeia răspunse: – Văd că așa a fost să se întâmple, drept aceea eu mă las condusă de tine, unde ne-o împinge soarta acolo merg cu tine”⁴⁰. De altfel, creatorul de basm „a pregătit terenul” acestei *căderi* încă dinaintea momentului propriu-zis, inserând în epic „sugestii” ale viitoarei *căderi*⁴¹.

Oricum: *fără certitudini, plină de reverii, de nesăbuite și (încă) impalpabile dorințe, nevoia de apropiere* a eroului față de o ființă feminină dintr-o altă lume pare mult mai lipsită de substanță ontică decât următoarea etapă a demersului erotico-marital inițiat de erou, *expectația*. Față de zvonurile cărora eroul le dă crezare și apoi curs, *teofania* dată de *actul expectației* (care ne reliefează, grație unei *inițieri, o teofanie palpabilă, manipulabilă, violabilă*), este *reală*, nu doar *iconoclastă* ca până acum.

Expectația

Dacă *nevoia apropierii* de o ființă (semi)divină se manifestă, în majoritatea basmelor, la un nivel primar (din/prin *simpla pronunțare a numelui* acelei ființe fantastice de o frumusețe desăvârșită, ori prin *intermediul unei*

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 57-58.

⁴¹ „[...] Și crăiasa chemă la sine pe slujnică, să-i vază inelul. Slujnica bună bucuoroasă merse și arătă crăiesei inelul. **Da unde nu pune crăiasa inelul pe deget, da atâta îi părea de bine și era de zece ori mai frumoasă.** [...] Și era făloasă crăiasa: inelul nu-l mai depărta din deget și mai în fiecare zi punea o dată lădița pe masă să-și arete puterea; nu mai știa ce face de părere de bine. O dată îi plesni prin minte să facă un ospăț mare, mare, de la care să nu lipsească nicio zână din lume, dar niciuna, ca tot poporul de zâne să se poată mira de inelul și de lădița ei, și mirându-se cu atâta să o cinstească mai tare. [...] Fata se-nvoi. Crăiasa merge făloasă cu ceasul și-l pune pe masă, iar ceasul începu a cânta până ce toate zânele adormiră cu capetele pe masă, căzură ca moarte de ospătate și de cântecul cel puternic al muzicii din ceas” (*Ibidem*, pp. 55-57).

fotografii/icoane)⁴², această *nevoie de apropiere* se elevează, se adâncește sau se „rotunjește” prin vederea/spionarea acestei ființe (semi)divine de către erou⁴³. Dar **ce este această expectație?**

Încă din Antichitate, conștiința și conștiința omului cu privire la simțul văzului, cu tot ceea ce presupune el – realități, iluzii, simulacre etc.⁴⁴, au fost atent analizate: nu putem să nu amintim, în acest context, aplecarea lui T. L. Carus asupra acestui simț, o parte importantă (cartea a IV-a) a operei sale fundamentale (*Poemul Naturii*) fiindu-i dedicată. Într-o încercare de antropologizare a esteticului țărănesc, vorbind despre *Foloasele privirii*, I. Popescu scria: „*Imaginea plastică, fotografică și filmică înregistrează segmente de realitate evanescentă și păstrează astfel o lume a clipei, care rămâne prezentă la nivelul percepției vizuale, prin transformarea ei în obiect de memorie. Fixarea realității imediate în imagine, fie aceasta grafică, picturală, fotografică sau filmică, devine un mijloc de luptă cu moartea de fapt a unui trăit immanent; în acest fel, dispariția și consecința ei, absența, sunt contrazise de procesul de anamneză pe care-l declanșează privitul imaginii. Clipa fragmentară, reprezentată în imagine, readuce în realitatea prezentă chiar dacă fără a implica percepția ei vizuală propriu-zisă, o lume a contextelor de loc, de timp, de relații interumane, de persoane și de obiecte; aceste imagini-anamneză, urcătoare pe firul memoriei, conturează mereu alte hotare de lume, în funcție de interpretarea celui care le folosește*”⁴⁵, rezultatul privirii fiind, potrivit autoarei, „*produsul unei creații comune a subiectului (cel care apare și/sau evoluează în imagine), a autorului (fotograful, pictorul, etnologul, regizorul spectacolului fotografiat sau filmat sau al filmului) și a receptorului (privitorul sau spectatorul)*”, în consecință, „ *imaginea care actualizează prezența lumii unui timp trecut fiind rezultanta a trei priviri conjugate, ale căror focare se află la distanțe diferite în timp și spațiu*”⁴⁶. Tot o antropologie a privirii a dezbătut, de data aceasta la nivel de mitanaliză, și P. Klossowski, într-un celebru eseu dedicat mitului amintit de P. Ovidius⁴⁷, în *Metamorfozele* sale: „*Oare pe teologi ar trebui să-i întrebăm dacă, printre toate teofaniile care s-au produs vreodată,*

⁴² I. Oprișan, *op. cit.*, II, pp. 212-213; I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 51.

⁴³ S. Fl. Marian, *Basme populare românești* (ediție îngrijită și prefață P. Leu), București, Editura Minerva, 1986, pp. 303-304; I. Șerb, *op. cit.*, II, pp. 154-156; Al. Vasiliu, *Povești*, București, Editura Tineretului, [1927] 1958, p. 216 etc.

⁴⁴ „[...] Orice imagine vine-aici jos din cereștile țărături? / Iarăși și iarăși nevoie-i să spuie că din corpuri-s trimise / mici corpușoare, ce ochii ne-ating, îmboldindu-ne văzul. [...] Deci în imagini, desigur, se află ale văzului pricini / și n-ai putea fără ele să vezi vreun lucru din lume” (T. Lucretius Carus, *Poemul Naturii*, traducere, prefață și note de D. Murărașu, București, Editura Minerva, 1981, IV, pp. 215-217, 237-238).

⁴⁵ Ioana Popescu, *Foloasele privirii*, București, Editura Paideia, 2002, p. 135, cu sublinierile autoarei.

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 135-136.

⁴⁷ P. Ovidius, *Metamorfoze* (studiu introductiv, traducere și note de D. Popescu), București, Editura Științifică, 1972, III, pp. 104-107.

există vreuna mai tulburătoare decât aceea în care divinitatea se oferă și se refuză oamenilor sub farmecele trupești ale fecioarei sublimă și ucigătoare? Sau mai degrabă magii, astrologii, moașele ori, și mai bine, cinegeții luminați pot să ne tâlmăcească emblemele sale atât de felurite? Poate ar ști ei să ne spună dacă învățătura atâtor semne, înainte de a înclina către anumite practici, ar îngădui înțelegerea teofaniei în atributele sale contradictorii: virginitate și moarte, noapte și lumină, castitate și seducție. Controlând mișcarea neconținută dintre regiunile cele mai joase, spre care tindem să coborâm, și spre cele mai înalte, la care năzuim, arcul fecioarei ne previne împotriva celor mai joase, unde ea domnește totuși **posedabilă**, precât cornul ei de lună ne călăuzește în ascensiunea spre cele mai înalte, unde ea sălășluiește **neposedată**. Oricine se atașează de vreunul din atributele sale își atrage numaidecât contradicția celuilalt⁴⁸. De asemenea, într-o amplă și atent-desfășurată analiză antropologică și sociologică dedicată *corpului*, D. Le Breton aducea în discuție, în repetate rânduri, și problema *privirii*, conform autorului citat, „*accederea la cunoaștere trecând, în mod privilegiat, prin privire*”⁴⁹. Iată, sunt aduse în discuție și tratate nuanțe importante ale noțiunii de *image*. Pornind de la cele stipulate de autorii citați și raportându-ne, *stricto sensu*, la basmele românești, cu siguranță **expectația este unul dintre momentele sau timpii privirii**. Analizând situațiile oferite de antologiile de basm în care eroul (muritor) spionează (în scop erotico-marital) o ființă ne-muritoare, **expectația desemnează momentul sau timpul privirii în care se stabilește un echilibru structural și funcțional între nevoia de apropiere (anatomică, fiziologică) și actul inițiativ al depozitării acestei ființe ne-muritoare de atributele-i divine**.

Expectația nu este, în niciun caz, (doar) privire: este înfrigurată așteptare, este tremurătoare *speranță*, este nebunească sau înconștientă *schimbare de atitudine* (sufletească și/sau mentală). Eroul, la început ascuns *privirii directe* a ființelor nemuritoare care se vor devoala, prin *expectație* are posibilitatea de a cerne, discerne și de a elimina **aparența prezenței acestora**, actul următor *expectației* (= *furarea atributelor divine* → haine, aripi etc.), schimbând paradigma: fără atributele-i specifice, ființa nemuritoare **își va risipi teofania**, integritatea-i (divină) îi va fi contestată, furată, anulată. De acum încolo, *eroul*, fără o memorie a trecutului imediat (→ interdicția uitării înapoi, menționată de cineva *inițiat*), fără o preștiință a viitorului (→ nerespectând interdicția, va pierde ceea ce câștigase temporar, fiind nevoie de o inițiere majoră, *călătoria în alte lumi*, pentru a reveni la acest status), **va trebui să-și asume singur destinul**. Căci, *expectația* este cea care, în fapt, trasează definitiv/definitoriu drumul și destinul ulterior al eroului. Practic, este momentul

⁴⁸ P. Klossowski, *Scalda Diane* (traducere de I. D. Brana), București, Editura Nemira, 2002, p. 7; sublinierile îi aparțin autorului.

⁴⁹ D. Le Breton, *Antropologia corpului și modernitatea* (traducere de Doina Lică), Timișoara, Editura Amarcord, 2002, p. 194.

în care eroul de basm, luând contact (in)direct cu această ființă feminină dintr-o altă lume, își părăsește „forul” său interior, *asumându-și riscuri, întregind, și justificând, totodată!, misterul* unei astfel de relații inoportune. De asemenea, predominant biologică, puternic senzitivă, *expectația* este cea care, dincolo de riscurile deconspirării, îi oferă eroului *posibilitatea certitudinii: da, ceea ce căuta până atunci doar din auzite, există*. Este un *moment* sau un *timp* al *privirii* în care eroul vede, descoperă, admiră instituția tinereții ne-muritoare. Un moment sau un timp al *privirii* în care eroul, *văzând, descoperind, admirând, se inițiază* (sau *este inițiat!*?), *își pierde tihna ignoranței de dinainte, renunță la iluzie în favoarea realului*. Din momentul în care *va vedea ceea ce (nu) trebuia văzut*, din *cugetul* și din *imaginația* eroului va dispărea *îndoiala, neliniștea, capriciul* oferit (înainte) de *imaginație*. Căci, dinspre general către particular, *imaginația* va lăsa loc *reveriei, nevoia de apropiere* va face loc *dorinței*. Și, din acest moment, *și epicul va căpăta sens*.

Pentru această accedere și apropiere a *instituției tinereții (ne-muritoare)*, momentul *expectației* este precedat, invariabil și pentru a mări șansele de izbândă ale eroului, de o *inițiere* oferită de cineva *deja inițiat*⁵⁰. *Expectația* propriu-zisă se poate desfășura *dinspre ființa muritoare înspre cea ne-muritoare*⁵¹, dar și *invers, dinspre ființa nemuritoare înspre cea muritoare*⁵².

⁵⁰ „[...] Băiatul, ajungând la vârsta de 21 de ani, zise uriașului: – Tată, acum am ajuns la vârsta de a mă însura și nu voi face acest pas până ce nu voi găsi o femeie precum ți-am spus. Atunci uriașul îi răspunse: – *Dragul tatii, să te duci la cutare apă, acolo se scaldă Zânele și Ielele și numai după acelea pot să fie cum dorești tu. Dar când se scaldă, ele lasă păioarele pe mal și intră în apă. Dar dacă te vei duce, să te apropii cu binișorul de mal în minutul în care ele vor fi în apă, să iei o păioară. Însă când vei pleca, ele au să simtă și au să înceapă a te goni și a striga, spuindu-ți că stăpâna păioarei este chioară, urâtă, șchioapă, gheboasă, și în sfârșit fel de fel de vorbe, dar tu să nu te uiți deloc înapoi, căci de te vei uita, îți va da o plamă și îți va lua păioara*” (Viorica Nișcov, *op. cit.*, p. 216). Asemenea mențiuni și situații, și la B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 57; S. Fl. Marian, *op. cit.*, pp. 303-304; I. Nijloveanu, *Folclor din Oltenia și Muntenia (VIII). Basme populare românești*, București, Editura Minerva, 1982, p. 55; Al. Vasiliu, *op. cit.*, p. 215 etc.

⁵¹ „[...] *De-acolo, lupu o stat mai depărțitor; iar Alexandru s-o dus și s-o așezat în spinii ceia. Nu mult o șezut, că numai ce vede că vine Ileana Cosânzeana. Măăă! Trupul și pielea ei albă ca spuma laptelui. Ochișorii ei, murea câmpului, perișoru ei, pana corbului. Când o văzut-o Alexandru așa de frumoasă, mai-mai era să sară de-acolo din tufe, dacă nu i-ar fi spus lupul că nu-i bine. Da’ o lăsat toate la o parte, și ș-o ținut firea, că n-avea încotro*” (Al. Vasiliu, *op. cit.*, p. 216).

⁵² „[...] *Ridicându-se pe mal, se așază lângă tânărul împărat și prinde a-l săruta pe față și pe ochi cu dragostea cea mai înfocată. Se sărută o dată, de două ori, de zece ori, de-o sută de ori și împăratul nu simte nimic, somnul greu îl ține înmărmurit; îl cuprinde în brațe și-l dezmiardă, oftând din tot sufletul ei, și împăratul tot nu se poate trezi. Atuncea, zâna cu ochi înlăcrimați îl părăsește, se lasă de pe mal în apă și se face nevăzută, rămâind în urma ei, pe fața lacului, numai niște cercuri tremurătoare de apă, ce din ce în ce se măreau, până ce se risipeau în depărtare. [...] A doua zi împăratul iarăși veni să facă baie în lacul limpede al zânelor. După baie, îl cuprinse somnul greu, ca în ziua cealălaltă. Zâna cea frumoasă cu părul de aur iarăși se arată. Se apropie de dânsul, îl sărută, îl alintă cu iubire nesfârșită, caută prin tot felul de farmece ce le știa ca să-l trezească și împăratul tot nu se trezi. [...] Răsărind zâna din spumele apei și*

Despre posologia „instituiției tinereții”

În mod firesc, ca orice act de cunoaștere, drumul eroului de basm trece, de acum, într-un alt plan. Prin *expectație*, prin *furarea*, fie ea și temporară!, a *identității divine* a acestor ființe ne-muritoare pândite de eroii basmelor⁵³, prin *pătrunderea tainei divinității*, **eroii vor pune capăt teofaniei acestora**. Ceea ce va însemna, din perspectivă hermeneutică, apropierea acestei *instituiții a tinereții*. De asemenea, dincolo de încăpățânarea cu care eroul de basm românesc dorește să își apropie erotico-marital o ființă ne-muritoare, trebuie subliniată și *îndrăzneala nenormalității*, prin „practicarea” insistentă a dorinței sale, eroul de basm ajungând *să vadă* (pe fundamentul mitic al unor situații asemănătoare → *Acteon vs. Diana, Orfeu în Infern, soția lui Lot*) *dincolo de ceea ce este permis-vizibil oricui*. Ori, se știe – și miturile citate anterior ne-o demonstrează din plin! –, culturile tradiționale sancționează drastic astfel de interferări, de imixtiuni, de compromisuri care opun *curiozității umane deoalarea naturii divine*. În ce măsură o astfel de pedeapsă este aplicată și la nivelul basmului fantastic românesc, vom vedea în cele ce urmează.

Cum în cercetarea aceasta suntem interesați de *situațiile concrete* care pot oferi suport simbolic la determinarea „infrastructurii” mitice din aceste basme, trebuie subliniat un aspect foarte important: din perspectivă folclorică/etnologică, această tripartită încercare a eroului de a-și apropia erotico-marital și de a respecta interdictul stipulat, credem că vizează ceea ce noi am numit *instituiția tinereții*. Concret, se poate observa cu ușurință cum pondere covârșitoare o au basmele în care *eroul reușește abia la a treia încercare, mereu la ființa feminină (muritoare sau ne-muritoare) cea mai mică/tânăra*⁵⁴, rar,

apropiindu-se de el, prinse a-l săruta și a-l îmbrățișa și mai cu pornire ca în celelate rânduri. Văzând că nu ajung nimic sărutările ei cu foc, începu să plângă și să se tânguiască, de răsuna lacul de la o margine la cealaltă și crengile copacilor se băteau una de alta și făceau un vuiet ca de vijălie. Până și pietrele s-ar fi muiet de lacrimile și de suspinele ei – singur împăratul sta mut și țapăn ca lemnul. Dacă văzu și văzu zâna că nu-l poate deșeptă, mai moartă de întristare se plecă în brațele ca împietrite ale împăratului și grăi, suspinând: „Dacă vei dori să afli de mine și să mă vezi, caută-mă tu de acum înainte; cu venirea mea s-a sfârșit!”. Grăind aceste vorbe, scoase inelul de pe degetul împăratului, și-n locu-i puse pe al ei. Apoi se cufundă în apă și se duse” (I. Șerb, op. cit., II, pp. 154-156).

⁵³ Despre acest subiect, parte integrantă a volumului nostru *Contribuții la o fenomenologie a corpului în basmul fantastic românesc* (în curs de apariție), am vorbit într-un studiu de sine stătător, dedicat *Înfrângerii și/sau cuceririi corpului de neatins*, aflat în curs de tipărire într-un periodic de specialitate.

⁵⁴ I. C. Fundescu, op. cit., pp. 214-216; B. P. Hașdeu, op. cit., p. 57; P. Lenghel-Izanu, *Poezii și povești populare din Maramureș* (ediție îngrijită de O. Păun, prefață de M. Pop), București, Editura Minerva, 1985, p. 669; I. Micu Moldovan, *Povești populare din Transilvania, culesse prin elevii școlilor din Blaj* (ediție îngrijită de I. Cuceu și Maria Cucea, prefață de Ov. Bârlea), București, Editura Minerva, 1987, pp. 83, 100-101; I. Nijloveanu, op. cit., pp. 93-95, 239; I. Opreșan, op. cit., I, pp. 124-127; C. Sandu Timoc, *Povești populare românești*, București, Editura Minerva, 1988, pp. 33, 39; Elena Didia Odorica Sevastos, *Literatură populară*, vol. I-II (ediție îngrijită și prefață de I. Ilișiu), București, Editura Minerva, 1990; II, pp. 58-59 etc.

criteriul alegerii vizând *atribute particulare ale aspectului fizic*⁵⁵ sau *arbitrariul*⁵⁶.

Tărâmurii ale tinereții veșnice

Dar, cum era de așteptat la o cultură tradițională cu transmitere orală a moștenirii, efectele „devastatoare” pe care le au farmecele acestor ființe feminine asupra eroilor nu au tot timpul sorți de izbândă: chiar dacă precumpănesc cele care mizează sau vizează *atributele fizice*, uneori sunt aduse în prim-plan și *argumente logice*. Exemplu concludent în acest sens este un basm din colecția P. Ispirescu (*Făt-Frumos cu părul de aur*), în care, cu o logică și o înțelepciune de tip tradițional, autorul a prezentat tema *timpului (optim) de căsătorie*: „[...] Împăratul avea trei fete: și așa multă grije îi dase trebile împărăției, încât uitase de fete că trebuie să le mărite. Într-una din zile, fata cea mai mare se vorbi cu surorile ei ca să ducă fiecare câte un pepene ales de dânsa la masa împăratului. După ce împăratul se puse la masă, veniră și fetele și fiecare aduse câte un pepene pe tipsii de aur și îi puseră dinaintea împăratului. Împăratul se miră de această faptă și puse de chemă sfatul împărăției să-i ghicească ce pildă să fie aceasta. Adunându-se sfatul, tăiară pepenii, și după ce văzură că unul se cam trecuse, al doilea era tocmai bun de mâncat și al treilea dase în copt, zise: – Împărate, să trăiești mulți ani; pilda asta înseamnă vârsta fetelor măriei tale, și că a sosit timpul să le dai la casa lor. Atunci, împăratul hotărî să le mărite”⁵⁷. O situație asemnătoare avem și într-un basm al colecției C. Sandu Timoc (*Împăratul fără copii*), în care eroul face întocmai precum fata cea mare din basmul mai sus-menționat al colecției P. Ispirescu⁵⁸. Dacă în acest exemplu *soluția* este vizibilă, logică, „la îndemână”, modalitatea plastică și

⁵⁵ Într-un basm avem menționată explicit opțiunea alegerii „*cele mai oacheșe*” (S. Fl. Marian, *op. cit.*, pp. 303-304).

⁵⁶ Viorica Nișcov, *op. cit.*, pp. 216-217; I. Opreșan, *op. cit.*, V, p. 143; I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, pp. 224-225.

⁵⁷ P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 139.

⁵⁸ „[...] Când făcu el grădina și mai frumoasă, în fiecare dimineață, ducea la cele trei fete, trei buchete de flori. El se uită la fetele împăratului și zise: – **Mă!** asta mare s-a trecut, asta mijlocie e numai bună de măritat și asta mică e ca gingia. Face el trei buchete de flori, una trecută, una gata să treacă și una numai îmbobocită. Le duce și le dă fetelor; pe a trecută, o dă la a mare, pe a care e gata să treacă o dă la a mijlocie și a mai frumoasă o dă celei mai mici. Când văd treaba asta fetele mai mari, că dă ăleia mai mici florile mai mândre le iau și fuga la tatăl lor și-i spune: – Uite ce mi-a adus grădinarul ăsta! – Ce v-a adus? – Uite ce floare mi-a adus mie, spune a mare, cea mijlocie spune: - Uite ce floare mi-a adus mie. A mică spune și ea: - Tată, uite ce flori mi-a adus mie. – Ei, cu omul ăsta nu-i lucru bun, zice împăratul. Ia chemați-l încoace la mine. Trimite după el și-l aduc în fața împăratului: – Mă omule, ce flori ai adus în dimineața asta la fetele mele? Uite, asta e trecută, asta e gata să treacă și asta abia începe. – Împărate, să-mi fie cu iertare. **Eu am adus florile așa cum sunt fetele. A mare e cam trecută, a mijlocie e gata să treacă și asta mică e gata îmbobocită și eu așa le-am adus florile.** Când aude împăratul zice: – Eiii! Și asta e o idee bună a omului ăsta! Înseamnă că eu am întârziat cu fetele mele și ele s-au ajuns că n-au să se mai mărite! Eu am să dau sfoară în țară că-mi mărit fetele” (C. Sandu Timoc, *op. cit.*, p. 39).

practică aleasă *spre înțelegere* funcționând, altfel stau lucrurile în cazul altor basme. Ne referim aici la celebrul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, din aceeași colecție a lui P. Ispirescu, basm în care *semnificația firescului, necesarului* din celălalt basm (*Făt-Frumos cu părul de aur*), transcende *realul*. Acest model sensibil, (ne)inteligibil de raportare la *absolut*, care încearcă să apropie coordonatele epic-fabulative de cele ce țin de o anumită *forma mentis* (recte: **vehicularea unor concepte, unor idealuri necotidiene**), trimit acest basm în sfera mai largă și mai complexă a **creației spirituale** (o amplă și atentă defalcare, inventariere și analiză a acestor elemente necomune din basm este făcută de către M. Constantinescu⁵⁹ și C. Noica⁶⁰), în care **condiția obișnuitului** (= *făgăduirea celei mai frumoase fete de împărat ca soție, perspectiva/promisiunea tronului și împărăției de condus* etc.), trebuie să facă loc unei atitudini/mentalități care ține de sfera unei „*alte ordini*” decât cea a *devenirii*, una în care „*viețile și lucrurile se rostesc mai adânc și mai bine*”⁶¹.

Multiplicitatea și bogăția simbolică a unui asemenea tărâm al tinereții veșnice⁶² ne sunt oferite de un basm al colecției I. Oprișan (*Fata din sicriul de ceară*), basm de-o spectaculoasă generozitate epistemologică, motiv pentru care vom cita *in extenso* pasajul în care se vorbește despre acest tărâm: „[...] Când a văzut împăratu' că nu mai era nici unu' din ei, s-a prins de șmecheria lor, a-ncălecat pe cal ș-a-luat-o-napoi. El fugea și băiatu' după el. El fugea și băiatu' după el! Până-n curte. Când acolo-n curte, îi bagă sulița-n ceafă, aici în golu ăsta al gâtului și-l trânteste ca pe-un bou jos. N-a murit încă. Zice: – Mă recunoști, tată, cine sunt? – Ce: – Tu ești, bă, Ionele! – Eu sunt, băi, tată! Nu ți-e, mă, ție rușâne, prostule și măgarule ce ești, să mă omori pe mine, copilul tău, pentru nevasta mea?! Dacă eu am fost în stare și Dumnezău mi-a ajutat de-am luat-o, ce mai aveai tu treabă cu mine! Bă, eu nu te tai, că mi-e milă de tine, că prin tine, zăce, am supt fâța la mama mea. Stai că vine ea acuma! Totodată vine Arapu și cu nevasta lui. L-a luat ăia la-ntrebări, i-a făcut o critică de plângea și pietrele. – Eu n-am ce-i face! Nu-l tai! Dacă ai inimă, taie-l tu! L-a scos pă bătrân afară, l-a ținut cu mâna dă păr și cu paloșu îl cioplea de la talpă, pân' a ajuns la gât. – Na! Femeie ț-a trebuit, femeie-ai găsât! L-a omorât. După ce l-a omorât, ce-i spune lu mama lui, care avea șapteză' și nouă dă ani? – **Mămico, fă-te gata că mergi cu noi, acolo unde nu e bătrânețe, nici moarte! Și cum ajunge pă tărâmu' ălalt cu mămica lui, a făcut-o numai de patruzăci și**

⁵⁹ M. Constantinescu, *Triumful lui Făt-Frumos. O lectură comparată a basmului Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, București, Editura Albatros, 1979.

⁶⁰ Constantin Noica, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Editura Eminescu, 1978.

⁶¹ *Ibidem*, p. 120.

⁶² Conform lui V. Kernbach, acesta este un „*Mit prezent în zone mitologice, referitor la timpul relativist și la raportul diferențiat între timpul obiectiv al lumii din realitatea imediată și timpul subiectiv al eroului care suportă o translație pe alt tărâm, unde vremea se scurge mult mai încet decât în lumea terestră comună*” (V. Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, postfață de Gh. Vlăduțescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 591), autorul citat oferind și câteva dintre cele mai cunoscute asemenea mituri.

*cinci dă ani, ca să cunoască și ea viața lumii în continuare. A-ntinerit-o din nou. Da și băiatu' la fel, și caii la fel. Nu mai avea nici moarte, nici bătrânețe*⁶³.

Spațiu închis, dar *accesibil* (evident, în anumite circumstanțe⁶⁴ și doar de cineva pre-inițiat ca atare⁶⁵), acest *tărâm al tinereții veșnice* din basmul colecției P. Ispirescu, aici, în sus-amintitul basm al colecției lui I. Oprișan, este unul determinat de acum, vorbind despre *instaurarea unei ordini noi*, în care cineva (inițiat) poate transgresa, aproape după bunul său plac!, din lumea profană în cealaltă lume, a sacralului. Este foarte important de subliniat acest aspect, căci, dincolo de *conștiința unei altfel de realități decât cea proprie, cotidiană*, din care vine eroul și în care se întorsese după împlinirea dezideratului, basmul colecției I. Oprișan aduce în discuție și *limitele condiției umane*. Dacă în basmul-tip al colecției P. Ispirescu limitele condiției umane sunt anulate, *sine die*, de statutul aparte al eroului, de imperativitatea descoperirii acestui tărâm al tinereții veșnice promis *in utero*, ulterior de încălcarea interdicției stipulate de un locuitor al acestui tărâm (de unde nevoia de *re-intrare* în limitele condiției umane din care ieșise eroul pentru un timp oarecare), aici, în acest basm al colecției I. Oprișan, toate acestea par minimalizate, par „accesibilizate”. Cu siguranță, această „diluare” a utopiceii imagerii din basmul lui P. Ispirescu, trebuie pusă, în basmul cules de I. Oprișan, pe seama nevoii sociale de re-adevare a unui imaginar altfel selectiv. Aducând în prim-plan o dimensiune nouă a pragmatismului tradițional, eroul acesta nu doar că își duce mama „*acolo unde nu e bătrânețe, nici moarte*”, întinerind-o și făcând-o „*numai de patruzăci și cinci dă ani, ca să cunoască și ea viața lumii în continuare*”, dar până și caii săi au parte de acest „tratament”! Cu alte cuvinte, aspirația spre *absolut* – ca model ontologic de devenire a *firii* înspre *fînță*, din basmul clasic al colecției P. Ispirescu – este înlocuită aici cu o pragmatică reclusiune din lumea cotidiană întru beneficiul propriu, eroul făcând uz și abuz, fără nicio jenă, de privilegiul căpătat. Totuși, astfel de *tărâmurii ale tinereții veșnice* mai sunt amintite și în alte

⁶³ I. Oprișan, *op. cit.*, III, p. 359.

⁶⁴ A se vedea probele inițiatice la care este supus eroul pentru a putea transcende propria-i lume (*a firii*) și a intra în acest tărâm *al fînței*, cum îi spunea C. Noica: re-cuperarea armelor, hainelor și calului din tinerețea tatălui său; lupta cu *Gheonoaia*, cu *Scorpia*, cu sălbăticiunile care păzeau tărâmul râvnit (vezi decriptarea sensurilor acestor încercări, la Constantin Noica, *op. cit.*, pp. 120-126).

⁶⁵ Vezi, în acest sens, antamarea unei astfel de *fînțe-spațiu* încă din stadiul foetal: „[...] *Mai-nainte însă de a veni ceasul nașterii, copilul se puse pe un plâns, de n-a putut niciun vraci să-l împace. Atunci împăratul a început să-i făgăduiască toate bunurile din lume, dar nici așa n-a fost cu putință să-l facă să tacă. – Taci, dragul tatei, zice împăratul, că ți-oi da împărăția cutare sau cutare; taci, fiule, că ți-oi da de soție pe cutare sau cutare fată de împărat, și alte multe de-alde astea; în sfârșit, dacă văzu și văzu că nu tace, îi mai zise; taci, fătul meu, că ți-oi da Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. Atunci, copilul tăcu și se născu*” (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 8).

basme. Astfel, în antologia sa de *basme ale Spațiului și Timpului*, I. Chivu⁶⁶ ne oferă un alt basm (*Scorpia Pământului*) cu motivul *tărâmului tinereții veșnice*. Cu un conținut (cel puțin!) interesant (= eroul, fiu de împărat, este căsătorit cu Ileana Cosânzeana, dar, în urma unei lupte la care participase și în care-i murise calul, este mereu trist, nimic și nimeni nereușind să-l mai facă să vorbească!), acest basm aduce și el în prim-plan dialectica fină a unui atare motiv, precum cel al *tinereții veșnice*. Dezvăluirea unui astfel de seducător tărâm magic⁶⁷ ilustrează, în mod reușit, mentalitarul tradițional cu privire la acest motiv: abia aflând despre un astfel de loc, eroul basmului nu ezită nicio clipă și își părăsește împărăția și familia întru descoperirea unui ceva existent doar la modul ipotetic-probabil („*Am auzit de la Zgripturoaica Pământului*”...)! Și aici, în manieră tradițională, structura epică valorifică (simbolic) reprezentările imaginative ale unui atare motiv-tărâm magic: călătoria înspre acest tărâm „*nestrăbătut de picior de om*” durează ani de zile; lupta dintre erou și cei ce apărau acest loc (*Scorpia Pământului* și cei 12 feciori ai ei); scaldă eroului în fântâna *tinereții fără bătrânețe și vieții fără de moarte*, în ciuda avertismentelor stipulate de către păzitori; ieșirea și reîntoarcerea eroului în lumea *profană* din care plecase prin scaldarea în apa *tinereții fără bătrânețe și vieții fără de moarte*.

Încercarea de impunere a unui **raport de egalitate** între destinul (efemer al) unui erou muritor și concepte eterne, precum *tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte*, se soldează, cum altfel?!, cu un eșec răsunător încă de la începutul călătoriei de reîntoarcere⁶⁸, trecând prin experiența pierderii celor dragi (= părinți, Ileana Cosânzeana, fiul său)⁶⁹ și terminând cu *nevoia ispășirii*

⁶⁶ I. Chivu, *op. cit.*

⁶⁷ „[...] A adus el toți vracii și vrăjitoarele din împărăție. Nu-i găsea niciunul leacul, nu-i ghicea nimeni boala lui. După un timp, a venit acolo la curtea împăratului un moș bătrân și i-a spus: – Înălțate împărate, eu sunt omul care-ți vreau binele și vreau să-ți fac sănătos feciorul. Dă-mi voie să-ți vorbesc. – Tu, voinicule, care m-ai scăpat de la Muma Pădurii, pentru binele ce mi l-ai făcut vreau și eu să te ajut. Nu-mi trebuie averi, nu-mi trebuie aur, nu-mi trebuie nicio bogăție. Vreau numai să-ți răsplătesc binele ce mi l-ai făcut, că m-ai scăpat de la Muma Pădurii. Am auzit de la Zgripturoaica Pământului că, acolo unde se bat munții în capete este o fântână într-o peșteră și cine se va scărda de trei ori în fântâna aceea, se va zvidui de orice tristețe și acela va căpăta tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte” (*Ibidem*, pp. 91-92).

⁶⁸ „[...] A plecat feciorul de împărat. A mers el, a mers, până la locul unde lăsase calul legat. Acolo, a găsit oasele calului topite de atâția ani de când plecase. A găsit va să zică numai oasele. Din cal nu mai era nimic” (*Ibidem*, pp. 93-94).

⁶⁹ Este relevant, pentru schema biologic-mecanică care „girează”, la nivelul mentalitarului tradițional, un asemenea motiv care ține mai mult de abstractul filosofic, episodul re-întâlnirii eroului cu soția sa și descoperirea mormântului fiului său, întâlniri care vor futiliza, **în clipă**, tot demersul său de tip eroic de până atunci: „[...] Când a mers înainte la palat, a dat de două jupânițe care-o țineau de mâini pe Ileana Cosânzeana, care era bătrână, cu sprâncenele albe, nu mai vedea nimic. El i-a spus: – Vin’ la mine, Ileană Cosânzeană. Și a întins mâinile spre el că nu vedea. A mers Făt-Frumos la Ileana Cosânzeana și a îmbrățișat-o. Și ea s-a făcut mică în brațele lui, cât un prunc. Trecuseră sute de ani peste ea și ea nu murise că era fermecată, că așa e Ileana Cosânzeana. – Făt-Frumos, atâta zile am mai avut de trăit, până ai venit tu. Acu mă duc. Te-am așteptat că nu puteam să mor fără să te văd. Și s-a făcut cenușă Ileana Cosânzeana și a

păcatelor sale. Căci, da, ambiguitatea dezideratului dorit de eroul acestui basm (catharsis care are relevanță doar la nivel individual, la nivel colectiv rămânând în sfera utopiei!), are nevoie de ispășire! Blestemul (definitiv) al condiției umane din care nu se poate ieși decât efemer este reliefat de imixtiunea unei ființe superioare în destinul ultim al eroului: „[...] Plângând el acolo cu amar și jale, a venit Scorpia Pământului. Ea avea mâini acu, îi crescuseră mâinile. Se scâldase în fântâna cu apă vie. – Mă cunoști, eu sunt Scorpia Pământului! – Te cunosc. – M-a trimis Zâna Albă să te iau, să te duc să-ți ispășești păcatele. După ce îți ispășești păcatele, vei muri și tu și ai să te faci pământ că așa e dat omului să moară, să se facă pământ. Din țărâna ta o să răsară flori, au să crească pomi, și o să crească grâu. Așa v-a dat vouă Dumnezău. L-a luat Scorpia Pământului și a zburat cu el înapoi. A zburat până la Zâna Albă. Cum l-a văzut Zâna Albă, l-a apucat de mână și s-a dus cu el în Valea Plângerii, cum a intrat cu el în Valea Plângerii, cum a murit, s-a topit și s-a făcut pământ. Și s-a terminat cu Făt-Frumos”⁷⁰.

Înglobând, a priori, o succesiune de influențe mitice (Ulise versus Calypso) și mitofolclorice (metamorfozarea unei ființe umane în animal-strigoii), apoi, căutarea unei soluții la problema (metafizică a) efemerității vieții, avem un foarte interesant basm, cu motivul *tărâmul tinereții veșnice*, și în colecția de basme culese de Gr. Crețu. Cu o puternică investiție psihică, basmul în cauză (*Fata care mănâncă oameni și băiatul cel viteaz*)⁷¹ ne arată cum un erou, speriat că și-ar putea pierde identitatea proprie (*ca ființă umană, muritoare*), pleacă în căutarea unui tărâm în care să trăiască veșnic⁷². În mod (epic-)logic, **cum eroul este preocupat în mod (aproape) obsesiv de efemeritatea vieții sale și de căutarea unei alternative**, călătoria sa către acest *tărâm al tinereții veșnice* este una inițiativă, în care *imaginarul* substituie complet *realul*: „[...] După ce a mers el peste nouă mări și nouă țări, a întâlnit în cale un zid mare și lângă zid erau doi lupi, unul de-o parte și unul de alta și căutau să se muște unul pe altul și astfel tot mușcau amândoi de zidul acela. Lupii aveau un om acolo, care zicea că e stăpânul lor. Băiatul trecând pe lângă el îl întreabă: – Măi nene, **dacă stau**

picat la picioarele lui Făt-Frumos. Făt-Frumos a plâns cu amar și jale. Când a plecat el, după ce a murit Ileana Cosânzeana, mergând mai departe, a văzut mormântul feciorului lui. Când l-a văzut, a început să plângă că a trebuit să moară și el. Și a zis: Ce mai îmi folosește mie tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, dacă n-am pă nimeni pe lume? Și plângea, plângea cu amar și jale” (ibidem).

⁷⁰ Ibidem, p. 95.

⁷¹ Gr. Crețu, *op. cit.*, II, pp. 267-269.

⁷² „[...] Băiatul cel mare, dându-și seama cam ce fel de pisică s-a făcut fratele lui, i-a spus lui tată-său: – Tată, hai să omorâm fata asta, adică pisica, fiindcă o să vie vremea să ne omoare. Mamă-sa n-a crezut ce spune el, că băiatul cel mic s-a făcut pisică, și a ieșit pe ușă afară. Când a deschis ușa, a văzut cum pisica s-a dat peste cap și s-a suit pe poliță și a început să lingă străchinele. Băiatul văzând că în zadar stăruie s-o omoare, căci părinții nu voiau, a fugit de la părinți și și-a luat lumea în cap. El își zise în gândul lui că are să se ducă mereu prin lume, până o ajunge în țara mândră, fără de moarte” (Ibidem, p. 267).

și eu aici până când am să trăiesc? – Până când mănâncă lupii zidul ăsta și atunci mori. A mers el mai înainte și a dat într-un loc de două fete mari și fetele alea învăteau două pietre de moară. Băiatul a întrebat: – Hei, fetelor, până când trăiesc eu? Fetele îi răspunseră: – Când s-or măcina pietrele ăstea frecându-se una de alta și n-om mai avea ce să învățăm, atunci se isprăvesc și zilele tale. Atunci băiatul a mers mai departe și într-un loc a dat de un om cu o căruță de ace și striga ace la vânzare. El l-a întrebat: – Măi căruțașule cu ace, până când trăiesc eu? El îi răspunse: – Până când oi isprăvi eu de vândut acele astea”⁷³.

Conștient de posibilitatea sfârșirii *corpului* său, eroul acestui basm își continuă căutarea, într-un final descoperind ceea ce căuta: un tărâm în care să-i fie anulată corporalitatea biologică și fizică. Firesc – spunem firesc din perspectiva bipartiției conceptual-umane, în care *vieții* îi este opusă, **inevitabil**, *moartea* –, escamotarea dimensiunii perisabile a *vieții* biologice/fizice a corpului uman este posibilă aici, în noul tărâm descoperit, doar în virtutea respectării unei interdicții, stipulată în acest basm de o ființă feminină, locuitoare și/sau stăpână a acestui tărâm: „[...] Atunci el a mers mai departe, **până a dat de o poiană înflorită și acolo era țara mândră, fără de moarte**. Acolo a ajuns la un bordei în care era o fată mare și ea când l-a văzut l-a luat în brațe și l-a pupat și a zis ca el să fie bărbatul ei: – **Tu bărbatul meu să fii și nici n-ai să mai îmbătrânești, nici n-ai să mai întinerești, așa ai să rămâi, cum sunt și eu**. Ia calul meu și du-te de te plimbă pe la moșia mea, dar să bagi de seamă că moșia mea este **ocolită de un izvor și să nu treci dincolo de izvor cu calul**”⁷⁴. Totuși, accesarea și, mai ales, „staționarea” într-o astfel de lume, pare peste puterile de înțelegere și acțiune ale eroului. Fie că este vorba despre un decalc epic (= încălcarea interdicției care are menirea de a redirecționa epicul, dându-i finalitate și sens *traductibil* – în sens de comportament – *uman*), fie de unul imaginativ (= care angajează și condiționează conștiința și conștiența umană în raport cu dimensiunea *sacrală și utopică* a acestui tărâm imaginat), încălcarea interdicției îl re-aruncă pe erou în lumea sa profan-efemeră din care ieșise pentru un scurt timp⁷⁵. Ca atare, eroul va trebui să refacă drumul invers (dinspre tărâmul *unde*

⁷³ *Ibidem*, pp. 267-268.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 268.

⁷⁵ Prin splendida dimensionare a *vieții* eroului (prezentată, în acest basm, aproape ca un *theatrum mundi!*), prin indicibila sortire a **trăirii pur umane a vieții** (cuiva, fie el și un erou năzdrăvan, aflat în căutarea a ceva-din-altă-lume/dimensiune → un tărâm „unde bine-o fi și moartea n-o fi”!), trebuie amintit basmul *Albina ca mireasă sau patimile lui Toader Cenușeriu* din colecția S. Fl. Marian, basm extrem de interesant pentru economia acestui motiv al *tărâmului tinereții veșnice*. Fiindu-i otrăvită soția de către cele două cumnate, eroul va pleca în lume să caute locul „unde bine-o fi și moartea n-o fi”. Locuri pe care le va găsi, în care se va stabili pentru un timp oarecare, dar pe care le va părăsi după încălcarea unei interdicții stipulate de locuitorii acelor locuri (= „în muntele cu dor și în muntele cu jale să nu meargă, că cum va merge e pierdut”), re-întoarcerea în lumea-i profană din care ieșise pentru un timp oarecare și condiția eminamente umană (= *efemeră*) fiind magistral surprinsă de creatorul anonim în pasajul final al acestui basm:

*nu exista moarte către casa părintească), accentul fiind pus acum pe reliefaarea dimensiunii nerealizabile a demersului său: căruțașul aproape își vânduse acele, pietrele de moară erau aproape roase, lupii aproape mâncaseră zidul. Totuși, funcția cognitivă a acestui basm pare precumpănitoare: înainte de a pleca din nou-descoperitul tărâm al vieții fără de moarte **înspre o inițiere absolut necesară (nerealizată la primul drum!)**, eroul va primi, din partea ființei feminine descoperite acolo, în acel tărâm magic, **un ceva** care să îl ajute să realizeze adevărata dimensiune spirituală a acestui tărâm magic: „[...] **Băiatul a umblat pe moșie și când a ajuns la izvor l-a și trecut cu calul și dintr-odată l-a lovit un dor de părinți, de parcă îi luase mințile. Nici pe cal nu mai putea să șadă și abia l-a dus calul până la bordei. Fata când l-a văzut a priceput totul, l-a ajutat să coboare de pe cal, i-a făcut o azimă și a copt-o la fâțe și i-a dat-o zicându-i: – Na, du-te la taică-tău și la maică-ta și să-i dai la cine te-o întâlni în cale câte un duminicat. El a luat azima și a plecat**”⁷⁶.*

Victimă a naturii sale dintâi (profan-uman-efemeră), încă-nu-pe-deplin integrat unei alte naturi/dimensiuni decât cea proprie, eroul va re-face, cu ajutorul magic oferit de această ființă feminină (= *azima*), haosul creat de acțiunea sa iresponsabilă (= încălcarea interdicției stipulate)⁷⁷. Ba, mai mult: re-întors în lumea-i profană, eroul va trebui să facă față unei realități de-a dreptul crunte (= fratele său, devenit pe finalul basmului sora sa!, transformat în pisică-strigoi, „*mâncase pe toți oamenii din partea locului*”), din care va ieși doar prin re-înțoarcerea în acel tărâm magic din care plecase! Realizând, într-un final, dar, și acum cu ajutorul altcuiva! (= un șoarece), natura ființei sale efemere, supuse *consumării* (= perisabilității), eroul, **într-o disperată încercare de a fi, de a rămâne (cu corpul) întreg, ne-alterat**, va fugi înspre *țara fără moarte* din care plecase, mânat de substanța naturii lui efemere: „[...] Când îl zări fugind în depărtare, se dete repede jos și începu să alerge după el cât putea. L-a fugărit mult așa până l-a ajuns și era gata să-l dea jos de pe cal, dar tocmai atunci se apropiară de lupii care rodeau la zid și ei se repeziră, o omorâra și o mâncară. Ea se făcu iar la loc și porni iar după el. Când să-l ajungă, tocmai treceau pe lângă cele două fete cu pietrele de moară și ele o prinseră și o băgară sub pietre

„[...] Ajungând Toader în țara lui cu mare greu, mai putu da de urmele unde o fost curțile tătâne-său. Nefericit și întristat cum nu se mai poate, umbla el ca un nebun și nu putea nimeri unde i-a fost îngropată soția. Îmblând el așa a dat în urmă de o cruce. Aici s-a pus în genunchi și ținându-se de dâna a zis plângând: – Acuma mi-a sosit timpul să mă însor a doua oară! Și atunci se deschise mormântul și de acolo ieși o albină, mireasa lui, ea îl mușcă și Toader mult umblatul și multe pătitul c-un suspin căzu mort” (S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 388).

⁷⁶ Gr. Crețu, *op. cit.*, II, p. 268.

⁷⁷ „[...] După mai multe zile de drum, a întâlnit pe al de striga la ace de vânzare și-i dete un duminicat. Până să mănânce el duminicatul, s-au făcut la loc toate acele vândute până aci. A plecat mai departe și a ajuns la alea două fete mari, care învăteau două pietre de moară. El le-a aruncat și lor câte un duminicat și până să-l mănânce au crescut pietrele la loc. Urmându-și drumul mai departe, a ajuns la ai doi lupi care mușcau zidul și le-a aruncat și lor câte un duminicat și până să-l mănânce a crescut la loc zidul din care mușcaseră vreme îndelungată” (*Ibidem*).

sfărâmând-o. Ea iar s-a făcut la loc și iar o porni după el și l-a fugărit până a prins-o ăl cu acele, dar ea a scăpat și a alergat după el și l-a prins tocmai când a ajuns la ușa bordeiului fetei din țara mândră făr' de moarte. Fata l-a văzut și a ieșit afară, a izbit pe sora lui cu palma în cap, ca și cu un cuțat, și a pleznit în două. Apoi frate-său a ars-o și a suflat-o în vânt. După aceea au trăit amândoi fericiți în țara mândră făr' de moarte”⁷⁸.

Totuși: dincolo de aceste *tărâmurile ale tinereții veșnice*, în care, iată, eroul alege uneori să se întoarcă și să rămână!, trebuie văzut **cine dă sens și substanță acestor tărâmurile**. Căci, nu-i așa?, futuriția unui astfel de tărâm magic tinde să se identifice, aproape unilateral, cu ființa feminină descoperită de eroul profan acolo, într-un astfel de tărâm magic. Sigur, avem și situații particulare⁷⁹, dar, per ansamblu, aceste tărâmurile magice în care *tinerețea și viața sunt veșnice și fără de moarte* se constituie, am putea spune, într-un fel de „tărâmurile-anageneză”, care esențializează și, deopotrivă, definesc traiectul inițiativ și destinul eroului. Aici trebuie vorbit despre ceea ce noi am numit *pătrunderea tainei divine și destrămarea „instituției tinereții”*, momente-etape care fixează, uneori definitiv, echivocul unor principii diferite, precum *eroul profan versus ființa feminină dintr-o altă lume, tărâmul cotidian al eroului versus tărâmul unde tinerețea este veșnică și moartea nu există*.

Pătrunderea tainei divinității versus destrămarea „instituției tinereții”

Fulguranta apariție și manifestare a unei ființe feminine dintr-o altă lume/dimensiune în lumea eroului, la nivelul basmelor fantastice românești, pare să fie suficientă pentru o „epigeneză psihologică”. Fie *promisă din stadiul foetal*, fie *abia zărită* (vezi *expectația*), această apariție va destabiliza finitudinea umană a destinului eroului, aruncându-l pe acesta într-un carusel al iluziilor, căutărilor, așteptărilor și încercărilor de tot felul. Dar, insistent și, mai ales!, asistat inițiativ de personaje conotate mitologic, eroul va reuși, în cele din urmă, să pătrundă taina divinității acestei ființe feminine și, astfel, să destrame și *instituția tinereții* ei *eterne*, prin ancorarea erotico-maritală în lumea profană a eroului. Ba mai mult: strecurându-se într-o lume care **nu este a lui**, eroul basmului fantastic va reuși să transfigureze nevoia de *profan a divinului*. Căci, venirea acestor ființe

⁷⁸ *Ibidem*, p. 269.

⁷⁹ Ne referim aici la basmul-tip al acestui motiv – *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, din colecția P. Ispirescu, basm în care apare această subtilă și deopotrivă interesantă distincție dintre *tărâmul magic* ca atare și *ființa feminină* (din acest tărâm) *cu care eroul „se va însoți”*: „[...] Stăpâna era o zână naltă, suptirică și drăgălașă și frumoasă, nevoie mare! Când o văzu Făt-Frumos, rămase încremenit. Dară ea, uitându-se cu milă la dânsul, îi zise: – Bine ai venit, Făt-Frumos! Ce cauți pe aici? – Căutam, zise el, Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. – **Dacă cauți ceea ce ziseși, aci este. Atunci descălică și intră în palat**” (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 13). Despre această distincție dintre *tărâmul magic* căutat de erou și *ființa feminină*, vezi la Constantin Noica, *op. cit.*, pp. 126-128 și, mult extins, cu trimitere și la alte surse mitice, vezi capitolul ... *O prea frumoasă fată* la M. Constantinescu, *op. cit.*, p. 167 ș.u.

feminine dintr-o altă lume/dimensiune, toate având atributele *desăvârșirii* (frumusețe, nemurire, posibilitate de metamorfozare, de zbor etc.), nu relevă decât *nevoia lor de experimentare teofanică*. Pretinse victime, acestea vor reitera, după recuperarea atributelor divine care le încatenau aici, în lumea profană a eroului, *nevoia de „profanizare”, menționând, invariabil, locul unde poate fi regăsită de către erou!*⁸⁰

Frumoase, veșnic tinere⁸¹, aceste ființe feminine care uimesc și înlănțuiesc imaginația eroului, totuși, trebuie să execute, din când în când, anumite „ritualuri de întinerire”, după cum ne-o arată în mod explicit câteva basme⁸². Nevoia perpetuă de reîntinerire este subliniată și de prezența unor ape speciale în care aceste zâne vin să se scalde pentru a-și re-afirma strălucirea și a-și fundamenta statutul non-uman. Avem, pe lângă omniprezentele *lacuri de scaldă ale zânelor*⁸³, o „*fântână a Sânzienelor*”⁸⁴ (cel botezat acolo, în acea fântână, căpăta „*o putere dumnezeiască!*”), o „*apă a leilor*”, cu care „*dacă se unge cineva cu ea rămâne tânăr și frumos*”⁸⁵, dar, și mai importantă pentru economia acestui studiu, avem o „*fântână a tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte*”⁸⁶. Îndeosebi această ultimă menționare, prin structura și structurarea firească a componentelor specifice, atrage atenția: avem **dorința unui muritor de a se scâlda în această fântână miraculoasă** (întru dobândirea *tinereții fără bătrâneți și a vieții fără de moarte*) versus **atenționarea de-o sinceritate brutal-dezarmantă a ființei nemuritoare puse să păzească fântâna**, care încearcă să-i arate *muritorului* dimensiunea tragică a *alegerii* sale. Iar această oportunitate de a schimba esența *efemeră, muritoare*, cu una *eternă*, proprie zeilor⁸⁷, nu putea fi ratată de creatorul de basm. Menținând conștiința

⁸⁰ Aceste aspecte sunt tratate pe larg în studiul *Înfrângerea și/sau cucerirea corpului de neatin* (în curs de apariție).

⁸¹ Gr. Crețu, *op. cit.*, I, pp. 160, 231 (aici este menționată „*o fată de 1200 de ani, care e fermecată și are tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte și e tot tânără și frumoasă ca o zână!*”); I. Opreșan, *op. cit.*, II, p. 212; III, p. 354 („[...] *Că fata asta – cum să vă spun eu dumneavoastră? – era o fată fermecătoare. Avea o sută șaiszeci și cinci de ani. Anii au trecut peste ea, da’ nu i-a trecut etatea, puterile, frumusețea ei. Ea n-avea moarte, n-avea bătrânețe. Și de-aia nu-mbătrânește. Rămâne totuși în etate de șaispezece ani. Împăratu-i știa puterile, da’ băiatu nu*”); VI, p. 302 etc.

⁸² Vezi, spre exemplu, I. Opreșan, *op. cit.*, V, p. 227; VI, p. 66 etc., într-un caz (I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 158), acest „ritual de întinerire” fiind realizat pentru un bătrân!

⁸³ Gr. Crețu, *op. cit.*, I, pp. 53-54; B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 57; I. Opreșan, *op. cit.*, II, p. 49; V, p. 227; O. Păun, S. Angelescu, *op. cit.*, p. 11; M. Pompiliu, *Literatură și limbă populară*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 163; Elena Odorica Sevastos, *op. cit.*, II, pp. 58-59; I. Șerb, *op. cit.*, II, p. 152; Al. Vasiliu, *op. cit.*, p. 215 etc. Despre aceste locuri de scaldă ale zânelor, ne-am ocupat într-un studiu de sine stătător, *Scalda sacră a zânelor din basmul fantastic românesc*, aflat sub tipar.

⁸⁴ I. Opreșan, *op. cit.*, VI, p. 160.

⁸⁵ Gr. Crețu, *op. cit.*, I, p. 73.

⁸⁶ I. Chivu, *op. cit.*, pp. 91-93.

⁸⁷ Am amintit aici cazul unui basm din colecția T. Pamfile (*Petrea cel viteaz*), basm în care eroul, pentru a se putea naște, îi este promisă de nevastă (la sugestia uneia dintre ursitoare!),

caracterului deopotrivă ludic și fictiv al acțiunii eroului, generatorul de basm a simțit nevoia să păstreze – ba chiar să accentueze, să potențeze! – încăpățânarea eroului *ajuns departe, să meargă și mai departe, până la capăt chiar* (= transgresarea condiției sale *efemere* către una *veșnică*). La urma urmei, este drept, **de ce i-ar fi păsat eroului de ce va să fie când avea ceea ce își dorește?**

Demantelandu-și obedița, eroul va risca fără să ezite, atras și, deopotrivă, excitat de perspectiva accesării unei stări ne-comune, care putea lua mințile oricărui muritor: „[...] *Cum a intrat el în peștera aia, iar au început munții să se bată în capete. El a făcut cum a făcut și a intrat în peșteră. Când a intrat acolo, s-a pomenit cu o lumină, ca și cum ar fi o electrică. Și lumina asta lumina toată peștera. De acolo a ieșit Zâna Albă. Asta era zâna fântânii Scorpiei Pământului. Ea sta și păza fântâna. Și i-a spus ea: – Făt-Frumos, întoarce-te înapoi că are să fie rău de tine, dacă bei apă din fântâna asta și te scalzi în ea. Chiar dacă ai să dobândești tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. El atunci n-a ascultat de ea, a intrat în fântână și s-a scaldat și i-a spus: – Eu vreau să dobândesc tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. Vreau să merg înainte pe drumul care am pornit. Dă-te la o parte din calea mea. Zis și făcut. Zâna i-a spus: – Făt-Frumos, Făt-Frumos, eu nu mă lupt cu tine că nu am putere, te las în scaldătoarea ta, dar bine n-are să-ți fie. Dacă te afunzi de trei ori în apă, ai să capeți ce cauți, tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. S-a scufundat Făt-Frumos în fântână și după ce s-a scufundat de trei ori, s-a îmbrăcat în țoale și a plecat*”⁸⁸. Angajat total întru împlinirea dezideratului, eroul ignoră avertismentul: chiar dobândind ceea ce își dorește cu ardoare și ceea ce nu mulți muritori aveau, eroul acestui basm pare, ulterior, împărțit între temnița și libertatea acestui nou statut (= are altă natură existențial-spirituală, dar, rând pe rând, își descoperă moarte toate cele apropiate – calul, părinții, soția Ileana Cosânzeana, copilul), ceea ce va face futil tot demersul lui⁸⁹, abia **moartea sa** ducând la „ispășirea păcatelor”⁹⁰. De altfel, această „necesară”

o ființă feminină specială, *Zâna făr-de-tată!* Or, statutul ontologic al acesteia (= *fără tată*), trimite către un alt puternic mitologem (*Pallas Atena*), sugerând o anumită morfologie, cu o anumită interpretare (cu precădere) morală a acestei relații erotico-maritale, mai ales dacă ținem seama de continuarea previziunilor rostite de acea ursitoare! („[...] *A pus urechea pe prag și a ascultat și a auzit cum grăia una dintre ursitoare: – Petrea, feciorul dascălului, nu se va naște până tată-său nu i-a fâgădui de nevastă pe Zâna făr-de-tată. La urma urmei pruncul are să se facă sfânt*” – T. Pamfile, *Basme*, în vol. *Basmele românilor*, IX, București, Editura Curtea Veche, [1976] 2010, p. 52).

⁸⁸ I. Chivu, *op. cit.*, p. 93.

⁸⁹ Vezi acel teribil „*Ce îmi folosește mie tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, dacă n-am pă nimeni pă lume?*” (*Ibidem*, p. 95).

⁹⁰ Văzut probabil ca un *hybris* oarecare, demersul eroului din acest basm este anulat, sine die, de statutul oficial al naturii sale efemere – **biată făptură muritoare supusă unor reguli arhetipale de exprimare și comportament în raport cu Lumea și atributele caracteristice acesteia:** „[...] *M-a trimes Zâna Albă să te iau, să te duc să-ți ispășești păcatele. După ce îți ispășești păcatele, vei muri și tu, și ai să te faci pământ că așa îi e dat omului să moară, să se*

treceare înspre moarte a eroului care **caută, găsește și încearcă să păstreze ceea ce depășește natura sa efemeră** (= *tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte*), ne este oferită, aproape în același mod, și de basmul-tip al acestui motiv: „[...] Văzând palaturile dărâmate și cu buruieni crescute pe dânsele, ofta și, cu lacrimi în ochi, căta să-și aducă aminte cât era odată de luminate aste palaturi și cum și-a petrecut copilăria în ele; ocoli de vreo două-trei ori, cercetând fiecare cămară, fiecare colțuleț ce-i aducea aminte cele trecute; grajdul în care găsise calul; se pogorî apoi în pivniță, gârliciul căreia se astupase de dărâmăturile căzute. Căutând într-o parte și în alta, cu barba albă până la genunchi, ridicându-și pleoapele ochilor cu mâinile și abia umblând, nu găsi decât un tron odorogit; îl deschise, dară în el nimic nu găsi; ridică capacul chichiței, și un glas slăbănogit îi zise: – Bine ai veni, că de mai întârzi ai, și eu mă prăpădeam. **O palmă îi trase Moartea lui, care se uscăse de se făcuse cârlig în chichiță, și căzu mort, și îndată se și făcu țărână**”⁹¹.

Dacă în basmele menționate **pătrunderea tainei divinității** trebuie pedepsită prin moartea eroului, avem, la nivelul basmului fantastic românesc, și situații aparte. Nu putem să nu aducem aici în discuție un basm al colecției I. Nijloveanu (*Basmu cu trei băieți*), în care, chiar dacă nu avem de-a face cu o ființă feminină, avem un foarte interesant *ritual de întinerire*, în urma căruia un bătrân părăsește „*imensa latitudine a timpului*”, ca să-l parafrazăm pe Vl. Jankélévitch⁹², pentru a intra într-o dimensiune corporală nouă. Aici, în acest ritual de întinerire amintit, **trupul nu mai pare o limită fizică, ci pandantul principiului vital al vieții, care circumscrie trupul și ființa efemeră a acestuia**: „[...] Bine, tată! M-ai servit, a recunoscut iel. Acuma – zâce – să faci o groapă, să iei un stânjin dă lemne, bagi în ia, îi dai foc și când o fi focu mai mare – zâce – să-m’ dai mie brânci-acolo-n groapa aia și după ce-oi arde complect, după douăsprezece zâle, vii și cauț’ în cenușă și-ai să găsești pă fiecare zî câte un ciocănel. Iai ciocănelile alea, le pui într-o albie, pui buruienile ăstea pântre iele, iai apa-aia dânu urciur și-o torni peste iele și le-nvălești c-un cearșaf și-aștepț’ trei zâle. După trei zâle, vii și-ț’ dau plata. Așa face băiatu. [...] Așa a făcut băiatu. În douăsprezece zâle a luat câte un ciocănel pă fiecare zî și le pune-n albie colo. După ce-a făcut toate ciocănel’li, a turnat ap-aia peste iele, a pus buruienile peste iele și le-a-nvălit cu-n cearșaf. **După douăsprezece zâle, s-a dus până-n ziuă iel acolo ș-a dat cearșafur’li la o parte. Când s-a uita acolo, un băiat. Unchiașu-ntinerise**”⁹³.

Vorbind despre o „*existență compozită*” a acestor ființe feminine dintr-o altă lume/dimensiune decât a eroului, cuprinzând, *imbroglio*, un fel de

facă pământ. Din țărâna ta o să răsără flori, au să crească pomi, și o să crească grâu. Așa v-a dat vouă Dumnezeu (Ibidem).

⁹¹ P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 15-16.

⁹² Vl. Jankélévitch, *Pur și impur* (traducere de Elena-Brândușa Steiciuc), București, Editura Nemira, 2001, p. 190.

⁹³ I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 158.

„mecanism de auto-conservare” (sau regenerare?!), avem, în colecția de basme culese de M. M. Robea, un basm extrem de interesant (*Basmu cu Florin și Rotunjoara*), în care trans-carnalul devine nu atât o modalitate, cât o expresie a valorizării acestei *instituții a tinereții*. Inițiat fiind (de calul său vorbitor), eroul este deopotrivă martorul *pătrunderii tainei divinității* și executantul unei *destrămări a instituției tinereții*, toate cele întreprinse de el, la sugestia calului, având statut ontologic în regimul transcendenței corpului fizic-imediat: „[...] Auzind acestea spuse iară fata, iar se-ndreaptă către el, să vie să cază asupra lui în pat să-l facă mii și fărâme. Văzând așa ceva el, se scoală el și-o ia la bice, cu biciu de foc care i-l dăruise calu. **Și dă-i și ia-o la bice. Pe un'e îi dădea cu biciu ardea marmura aia după ea, care era ea prefăcută-n marmoră de sticlă sau de ciment, de ce era. Văzând Florin că n-are de gând să se prefacă în niciun fel, o-ntetește mai tare-n bice și-o ia și mai tare la bice. Și din ce-i da, din ce cădea după ea, pân' a căzut toate bucățelele după ea, d-a ajuns-o focu la os. Cân' a văzut ea așa – s-a văzut întefiță și de usturimea focului ce ardea pe ea și pe carnea ei și pe oasele ei, s-a prefăcut într-o babă bătrână de noăzeci și noă de ani, fără niciun dinte în gură, îmbrăcată-n negru, și cocoșată, și gârbovită, și urâtă. Văzând Florin acestea, se puse iară-n pat, aproape să-și piarză firea, să-și piarză cumpătu. Dar odată își amintește de cele spuse de cal și de fată. Se scoală iarăși în sus și iarăși ia la bice pe biata bătrânică. Ș-atât o bate pe biata bătrână, ș-atât o bate pân' i-a ars toată carnea și-a căzut toată carnea. Și-a rămas oasile. Și-n oase tot dădea cu biciu. Și-ardea și osu! S-a văzut baba-ntefiță-n bice, și, arzând-o focu la măduva osului, s-a dat peste cap de trei ori și s-a făcut într-o fată mândră și frumoasă. Atunci a grăit: – Ooo, Florine, dragă, iartă-mă, că de az' înainte nu voi mai face nimic! Văzând așa Florin, îi mai trage încă vro zece-doăsprezece bice, ca nu cumva să-și piarză cumpătu și să-și piarză legământu dintre ei doi”⁹⁴.**

Dar, nu întotdeauna această *instituție a tinereții* vizează ființe feminine dintr-o altă lume decât cea a eroului⁹⁵: sunt extrem de numeroase basmele românești în care eroul, după săvârșirea unor fapte de vitejie (readucerea astrelor furate de zmei, a celor trei fiice ale unui împărat, răpitate, de asemenea, de zmei și duse pe tărâmul celălalt etc.) sau, urmând cursul destinului, **alege să se însoare cu fiica cea mică**⁹⁶. Fie fată de împărat, fie simplă muritoare (în această situație, cu calități deosebite – frumusețe nepereche, caracter moral desăvârșit, portretele

⁹⁴ M. M. Robea, *op. cit.*, pp. 97-98.

⁹⁵ Gr. Crețu, *op. cit.*, I, pp. 50, 73, 241, 265, 304, 392; II, 36; P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 13; I. Nijloveanu, *op. cit.*, p. 239 (din nouă zâne, eroul o alege pe cea mai mică!); T. Pamfile, *op. cit.*, pp. 48-49; Elena Odorica Sevastos, *op. cit.*, II, pp. 58-59 etc.

⁹⁶ Boer et alii, *op. cit.*, pp. 188, 192, 217; Gr. Crețu, *op. cit.*, I, pp. 27, 103, 110, 172, 213, 295; P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 53, 55-56, 88, 94, 141-142, 225-226; P. Lenghel-Izanu, *op. cit.*, p. 669; S. Fl. Marian, *op. cit.*, pp. 116, 308-309; T. Pamfile, *op. cit.*, pp. 29, 99; I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, pp. 140, 318; C. Rădulescu-Codin, *Povești*, în vol. *Basmele românilor*, IX, București, Editura Curtea Veche, [1957] 2010, pp. 120-121; M. M. Robea, *op. cit.*, pp. 704-705; D. Stăncescu, *op. cit.*, pp. 64, 66-67 etc.

acestora fiind cvasiidealizate!), această „*fata cea mică*” are o greutate fenomenologică deosebită. Toate momentele de succesiune epică, cu toată desfășurarea imagologică de care a fost în stare creatorul popular, sunt surclasate, într-un final, de alegerea eroului: ***căsătoria cu fata cea mică***. Este *fata cea mică* a basmului românesc doar (sau, pur și simplu!) *fata cea mică a cuiva, pe care eroul o va lua de nevastă?* În niciun caz.

Etosul corporal cu care a fost „investită” *fata cea mică* a basmului fantastic românesc depășește, credem, granițele strămele ale referințelor culturale. Semnificația valorică a acestuia concentrează o serie de proiecții imaginare care, la nivelul basmului românesc, nu sunt niciodată explicite, fiind mereu reflectate în mod alegoric. Aici este de amintit, prin puterea de sugestie și prin organizarea valorică pe care o conține, basmul *Făt-Frumos cu părul de aur* din colecția P. Ispirescu⁹⁷. Aceste *fete mici* ale cuiva sunt, atât pentru erou, cât și pentru creatorul/naratorul și/sau ascultătorul de basm, adevărate ***prezențe*** care justifică alegerea lor spre căsătorie: într-un sistem axiologic complex, precum este cel tradițional românesc, ele sunt văzute ca un potențial „depozitar” de calități funcționale, adevărate surse de sănătate fiziologică și virtuți morale pentru viitoarele odrasle⁹⁸. Nu este ne semnificativ faptul că aceste calități morale și fiziologice ale *fetei cele mici* sunt structurate și subliniate, catagenetic am spune, în raportare imediată cu cele ale surorilor mai mari⁹⁹.

⁹⁷ „[...] Împăratul avea trei fete: și așa multe grije îi dase trebile împărăției, încât uitase de fete că trebuie să le mărite. Într-una din zile, fata cea mai mare se vorbi cu surorile ei ca să ducă fiecare câte un pepene ales de dânsa la masa împăratului. După ce împăratul se puse la masă, veniră și fetele și aduse fiecare câte un pepene pe tipsii de aur și îl puseră dinaintea împăratului. Împăratul se miră de această faptă și chemă sfatul împărăției să-i ghicească ce pildă să fie asta. Adunându-se sfatul, **tăiară pepenii, și după ce văzură că unul se cam trecuse, al doilea era tocmai bun de mâncat și al treilea dase în copt**, zise: – Împărate, să trăiești mulți ani; **pilda asta înseamnă vârsta fetelor măriei tale, și că a sosit timpul să le dai la casa lor**. Atunci împăratul hotărî să le mărite” (P. Ispirescu, *op. cit.*, I, p. 139).

⁹⁸ Spre exemplu: „A fost odată un împărat, care a avut trei fete, **dintre care cea mai mică așa era de frumoasă, de gândea că-i ruptă din soare, cu păr galbăn ca aurul**” (I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, p. 132).

⁹⁹ „A fost odată un împărat care avea trei fete. Ele lucrau în fiecare zi la borangic în balconul palatului. Într-una din zile, pe când lucrau ele acolo, căzu fusul fetei celei mari lângă un puț cu păcură din curte. Fata strigă la păcurar și îi zise: – Păcurar, dă-mi fusul căzut lângă puț. Iar el îi răspunse: – Apleacă-te, fată de domn, să te sărut și ți-l dau. Ea se aplecă, păcurarul o sărută și îi dădu fusul. Se întâmplă, după aceea, să cadă și fusul fetei celei mijlocii și zise și ea: – Păcurar, dă-mi fusul meu căzut lângă puț. Iar el îi răspunse: – Apleacă-te, fată de domn, să te sărut și ți-l dau. Ea se aplecă, păcurarul o sărută și îi dădu fusul. Mai târziu îi căzu și fusul fetei celei mici chiar în puț, și zise și ea păcurarului: – Păcurar, păcurar, dă-mi fusul meu din păcură. Iar el îi răspunse: – Apleacă-te, fată de domn, să te sărut și ți-l dau. – Auzi acum ce îndrăzneală! Un păcurar ca tine să mă sărute pe mine? La urma urmei, tata are multe fuse. Dă-mi mai bine fusul fără mofturi, că dacă nu, te spun lui tata. Păcurarul auzind așa se scărpină după ureche, se gândi puțin și-i dete fusul. **Celelalte două fete prinseră pizmă pe cea mai mică, fiindcă pe ele le păcălise păcurarul și le sărutase, iar pe ea nu izbutise s-o păcălească**” (Gr. Crețu, *op. cit.*, I, p. 210).

Totuși, de ce preferă eroul basmului românesc o astfel de alegere, ce anume îl exaltă pe erou încât alegerea sa să fie unilaterală?¹⁰⁰ Un posibil răspuns ni-l poate oferi, din perspectivă hermeneutică și fenomenologică, basmul *Făt-Frumos cu părul de aur*, despre care aminteam anterior. Acolo, spre a sublinia *timpul optim* al unui lucru de făcut (și anume: măritișul lor), fata cea mare alege o modalitate (plastică) de a sugera *transformarea corporalității*: fiecare dintre cele trei fiice ale împăratului îi aduce acestuia un pepene aflat în diferite stadii de coacere. Dacă fata cea mare îi aduce tatălui un pepene care „*se cam trecuse*”, iar pepenele celei mijlocii este unul care „*era tocmai bun de mâncat*”, în schimb, pepenele adus de fata cea mică a împăratului „*dase în copț*”. Este vorba, fără îndoială, de aceleași *forme veșnic reînnoite* pe care le are sau le ia *corpul* unei ființe feminine. Cu amendamentul că, din perspectiva hermeneutic-fenomenologică amintită, nu credem că avem de-a face deloc cu formele fizice, palpabile, ale corpului biologic-carnal imediat, ci cu inepuizabila bogăție a *alterității* corpului. Aflați între *ceea ce ar fi trebuit să se întâmple* (fata cea mare = „*se cam trecuse*”), *ceea ce ar trebui să se întâmple* (fata cea mijlocie = „*era tocmai bun de mâncat*”) și *ceea ce va trebui să se întâmple* (fata cea mică = „*dase în copț*”), aceste forme de reprezentare imagologic-corporală ne vorbesc despre *limitele carnalității*, despre *condiția perisabilă a biologicului* care poate și/sau trebuie să se perpetueze pentru a exista. Practic, trupurile celor două fiice mai mari ale împăratului **sunt trupuri ale prezentului-înspre-trecut și ale prezentului**, trupuri încă *nefecundate*, dar *fecundabile* (acele „*se cam trecuse*”, „*era tocmai bun de mâncat*”), în timp ce **trupul fiicei celei mici**, trup ce „*dase în copț*” **este un trup al așteptării**, de-o agitație continuă, *stimulator*, *plin de viitoare promisiuni*. Se poate spune că **prin această alegere, eroul basmului românesc își antamează, în prezent, viitorul**: nu este vorba nicio clipă de corpul *vizibil* (fizic, biologic), ci de cel *invizibil*, esențial, corpul care suprapune, de fapt, castitatea acestei fete mici a împăratului, înfiorând conștiința și conștiința eroului, prelungind promisiunea unor viitoare trăiri deosebite.

Pătrunderea tainei divinității înseamnă, în toate basmele aduse în discuție de-a lungul acestui studiu, *anularea* statutului ontologic al acestor ființe care trec, în mod inexorabil-ireversibil, în planul material/perisabil/efemer al eroului, prin căsătoria dintre aceste două ființe din lumi/dimensiuni diferite. Căsătorie care duce, inevitabil, la **destrămarea instituției tinereții** (eterne) în care ființa feminină trăise până atunci. Această adevărată „nuntă cosmică”¹⁰¹

¹⁰⁰ Cu referire la această *instituție a tinereții* dată de *fata cea mică* a cuiva, este demn de remarcat un aspect interesant: **din miile de basme cuprinse de antologiile citate în acest studiu, într-un singur basm** (*Basmul cu Verde-Împărat și fata Împăratului Roșu*, colecția Gr. Crețu), **eroul principal alege, în mod conștient-explicit!, fata cea mare spre căsătorie!**

¹⁰¹ Pentru această antropologie cosmică, cu premisele și fundamentele *alegerii* de către eroul basmului fantastic românesc a unei ființe dintr-o altă lume pentru căsătorie, și cu *consumarea* de către această ființă a propriei naturi/substanțe non-materiale în favoarea uneia noi, eminentamente materiale și efemere, vezi C. Cioancă, *Spre o antropologie cosmică? Premise și*

trebuie văzută atât ca o *depășire de sine* a ființei feminine dintr-o altă lume¹⁰², dar și ca o adevărată *cădere în carnalitate* (și) a ei, majoritatea basmelor menționând că aceasta are copil cu eroul! Totuși, în majoritatea covârșitoare a acestor basme, se pare că eroul râvnește, concret-subiectiv, **doar trupul carnal** al ființei feminine de-o frumusețe desăvârșită, nu **vitalitatea/substanța ei specială, non-materială**. Căci, re-aducând-o în lumea lui din lumea ei, în care o regăsește după multe încercări, eroul basmului românesc *desfășurează* integritatea divin-corporală a acestei ființe feminine, *doar așa* putând-o păstra aici, în lumea sa materială, efemeră.

YOUTH INSTITUTION IN THE ROMANIAN FAIRYTALE

(Abstract)

A Romanian cultural reality of the fairy tale is the *Youth institution*. Deeply traditional epic logical level, this cultural reality is both structural and conceptual, significantly enriching the Romanian folk ethos. Bringing to the fore values, principles, instruments of traditional spiritual substance, *Youth institution* comes to speak through examples cited in this study, recurrence habits aimed feelings about participating in epic characters. Thus, I could detect a certain scheme of representation and signification expectations they have sentimental heroes of these tales. In this *Youth institution* scheme (be it physical body, aesthetic or utopian dimension), It has an essential place, pivoting around its entire approach epic. I tried to find, in the rich material was available, qualities and limits, the focal point or equilibrium between *Youth institution* imaginary object or topic. Especially of a corporality seen exclusively through the filter of traditional mentality! To what extent we succeeded, remains to be seen.

Keywords: Romanian fairy tale, traditional imaginary, phenomenology of feelings, *youth institution*.

fundamente ale alegerii la nivelul basmului românesc, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 27, București, Editura Academiei Române, 2013, pp. 357-366.

¹⁰² Există numeroase basme în care zâna alege să își părăsească lumea și statutul special pentru a se mărita cu un muritor (cu un cioban – Gr. Crețu, *op. cit.*, I, p. 63; tot cu un cioban – Angela Dumitrescu-Begu, *op. cit.*, pp. 102-103; fiul unor „săraci lipiți” – I. C. Fundescu, *op. cit.*, p. 218; fiu de împărat – P. Ispirescu, *op. cit.*, I, pp. 174-175, 201-202; I. Opreșan, *op. cit.*, II, pp. 7, 48-49; I. Pop-Reteganul, *op. cit.*, pp. 57-58, cu un pescar – pp. 215-216, fiu de pescar – pp. 280-281 etc.).